Vidensopsamling om læreplanstemaet kultur, æstetik og fællesskab

Opsamling af forskning om kultur, æstetik og fællesskab i dagtilbud publiceret fra 2007-2017



BØRNE- OG UNDERVISNINGS-MINISTERIET

EVA DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

INDHOLD

Vidensopsamling om læreplanstemaet kultur, æstetik og fællesskab

1	Indledning	4
1.1	Målgruppe og anvendelse	4
1.2	Læsevejledning	4
1.3	Kultur, æstetik og fællesskab i den styrkede pædagogiske læreplan	5
1.4	Den inkluderede forskning	5
1.5	Tematisk kategorisering af studierne	5
2	Studier om børns menings- og kulturskabelse gennem æstetisk praksis	7
3	Studier om tilrettelæggeles af et pædagogisk og æstetisk læringsmiljø	12
4	Studier om æstetiske praksissers betydning for børns udvikling og læring	20
5	Studier om inddragelse af digitale redskaber i æstetiske aktiviteter	27
6	Studier om tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde ift. mangfoldige fællesskaber, kulturelle normer og værdier	32
	Appendiks A – Litteraturliste	39
	Appendiks B – Metode	42

1 Indledning

Denne vidensopsamling har til formål at give indblik i og formidle viden og forskning inden for dagtilbudsområdet, der er relevant for læreplanstemaet kultur, æstetik og fællesskab, som det er beskrevet i den styrkede pædagogiske læreplan[1]. Formålet er at bidrage med viden om, hvordan børns trivsel, læring, udvikling og dannelse understøttes gennem pædagogisk arbejde med kultur, æstetik og fællesskab i dagtilbud.

Vidensopsamlingen ser nærmere på dagtilbudsforskning, som er publiceret i perioden 2007-2017, gennem 35 studier primært fra de skandinaviske lande. Der er inddraget primærstudier og metastudier fra de skandinaviske lande og metastudier fra lande uden for Skandinavien. Fælles for de inkluderede studier er, at de alle bidrager med viden om, hvordan man i det pædagogiske læringsmiljø kan arbejde med kultur, æstetik og fællesskab, og derigennem understøtte børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

1.1 Målgruppe og anvendelse

Vidensopsamlingen om kultur, æstetik og fællesskab i dagtilbud indgår i en række af understøttende materialer, som Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gennemfører for Børne- og Undervisningsministeriet i perioden 2018-2020 i forbindelse med realiseringen af den styrkede pædagogiske læreplan. Materialerne er målrettet ledere og pædagogisk personale i dagtilbud, men kan også anvendes af fx pædagogstuderende, undervisere og forskere. Studierne i denne vidensopsamling er anvendt i publikationen *Kort om kultur, æstetik og fællesskab*, som giver viden om og inspiration til at arbejde videre med læreplanstemaet kultur, æstetik og fællesskab i dagtilbud.

1.2 Læsevejledning

Nedenfor finder I en kort beskrivelse af temaet kultur, æstetik og fællesskab, som det er fastsat i Bekendtgørelsen om pædagogiske læringsmål og indhold i seks læreplanstemaer. Derefter følger en beskrivelse af, hvordan studierne i vidensopsamlingen er udvalgt samt et samlet overblik over forskningen inddelt i fem undertemaer. De fire første undertemaer knytter sig til kultur og æstetik, og det sidste til kultur og fællesskab. Herefter præsenteres resuméer af de 35 studier inden for hvert enkelt undertema. En samlet oversigt over de inkluderede publikationer findes i litteraturlisten (appendiks A). Den metodiske fremgangsmåde er beskrevet i appendiks B.

1 *Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold.* Børne- og Socialministeriet 2018.

1.3 Kultur, æstetik og fællesskab i den styrkede pædagogiske læreplan

Læreplanstemaet kultur, æstetik og fællesskab beskrives i *Bekendtgørelse om pædagogiske læringsmål og indhold i seks læreplanstemaer* samt bekendtgørelsens bilag. I læreplanstemaet defineres kultur, som en kunstnerisk skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet. Når der tilrettelægges et læringsmiljø med fokus på kultur, kan børn opleve glæde ved æstetiske oplevelser og skabende praksis, møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på forskellige måder og derigennem forstå deres omverden. Der er opstillet to pædagogiske mål for kultur, æstetik og fællesskab:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.

2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Se publikationen *Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold* (Børne- og Socialministeriet, 2018) for den samlede beskrivelse.

1.4 Den inkluderede forskning

Den forskning, der er inkluderet i vidensopsamlingen, er søgt frem og screenet ud fra beskrivelsen af læreplanstemaet kultur, æstetik og fællesskab i *Bekendtgørelse om pædagogiske læringsmål og indhold i seks læreplanstemaer*. Litteraturen er afgrænset til at omfatte forskning, som er direkte relateret til dagtilbudsområdet, og som undersøger, hvordan man i det pædagogiske læringsmiljø kan understøtte børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Se appendiks B for en mere detaljeret beskrivelse af metoden.

Vidensopsamlingen om kultur, æstetik og fællesskab inkluderer i alt 35 studier, heraf både kvalitative og kvantitative studier samt metastudier, som ser på tværs af eksisterende forskning. Ud af de 35 studier er 32 primærstudier fra de skandinaviske lande og tre metastudier fra lande uden for Skandinavien. Både helt små børn, dvs. børn i 0-2-årsalderen, og de ældre børn i dagtilbud er i fokus i studierne. De steder, hvor det er relevant for forskningen og analysen, gør vi opmærksom på børnenes alder, socioøkonomiske baggrund osv.

1.5 Tematisk kategorisering af studierne

Studierne i vidensopsamlingen kan inddeles i 4 undertemaer med hver sit særlige fokus:

- Børns menings- og kulturskabelse gennem æstetisk praksis
- Tilrettelæggeles af et pædagogisk og æstetisk læringsmiljø
- Æstetiske praksissers betydning for udvikling og læring
- Inddragelse af digitale redskaber i æstetiske aktiviteter

- Tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde ift. mangfoldige fællesskaber, kulturelle normer og værdier

Fordelingen af studierne fremgår af nedenstående figur.

FIGUR 1.1

Tematisk kategorisering af de 35 studier

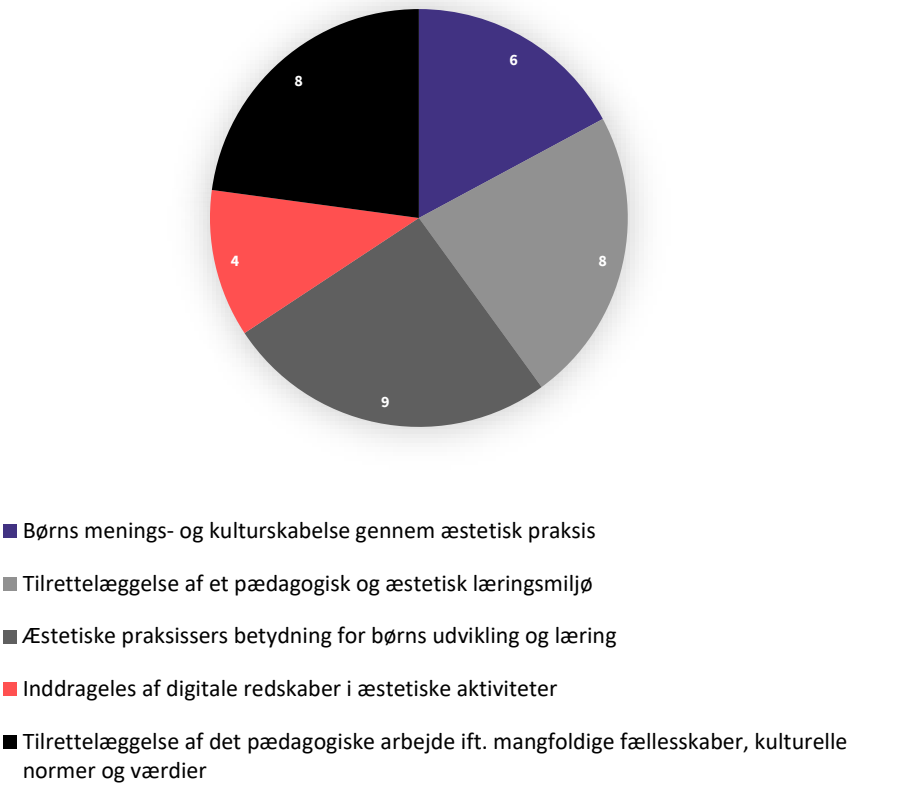

Note: Figuren giver et overblik over, hvilket tema det enkelte studie hovedsageligt relaterer sig til. Inddelingen i de 5 undertemaer skal *ikke* ses som gensidigt udelukkende eller udtømmende kategorier, da flere af studierne kan relateres til flere temaer på samme tid. Hvert studie er placeret under det tema, som vurderes som det primære tema for studiet.

2 Studier om børns menings- og kulturskabelse gennem æstetisk praksis

Studierne i dette undertema har fokus på, hvordan børn skaber mening og egenkultur i mødet med forskellige æstetiske formsprog og gennem deltagelse i æstetiske aktiviteter. Aktiviteterne kan være voksen- eller børneinitierede, og studierne ser bl.a. på formsprog som musik, leg, tegning og fortælling. Studierne beskæftiger sig med, hvordan forskellige æstetiske udtryksformer understøtter børnenes meningsskabelse, og hvordan børns måde at skabe mening på adskiller sig fra voksnes. Studierne ser også på børns skabelse af egenkultur gennem æstetiske praksisser og på, hvordan æstetiske praksisser i dagtilbuddet er påvirket af kulturelle og sociale forhold.

Björklund, C., Nilsen, M., & Pramling Samuelsson, I. (2016). Berättelser som redskap för att föra och följa resonemang. Nordisk Barnehageforskning 12(5), 1-18.

Formål

Studiet har fokus på, hvordan børn skaber og kommunikerer mening i form af fortællinger (berättelser) udtrykt både gennem verbalt sprog og via tegninger. Studiets formål er at undersøge, hvordan 5-årige børn i dagtilbud på forskellig vis ræsonnerer, når de selv skaber fortællinger ud fra et på forhånd givet tema. Dette undersøges ved at udfordre børnenes måde at udarbejde og lede frem til ræsonnementer på (att föra och följa resonemang) gennem fortællinger. Et ræsonnement i en fortælling kan fx følge naturvidenskabelige fænomeners årsag og virkning, men det kan også kæde erfaringer og erindringer om en imaginær hændelse sammen.

Resultat

Overordnet viser resultaterne, at det kulturelle værktøj, som børnene tilbydes i form af den narrative opgave (dvs. fortællestrukturen), bruges af en stor del af børnene til at skabe traditionelle fortællinger. Trods dette peger studiet på, at den måde, hvorpå børn skaber mening i form af deres fortællinger, ud fra deres evner og erfaringer, kan have flere forskellige udtryk og kan tolkes som logiske ræsonnementer, set fra barnets perspektiv.

Forfatterne finder, at børns viden om indholdet i fortællingerne og deres begrebsforståelse spiller en vigtig rolle for, hvordan fortællingerne bruges som redskab for ræsonnement. Studiet viser, at nogle strukturer og kommunikationsværktøjer, medieret af kultur og social kontekst, ville være uanvendelige for børnene, hvis børnene ikke allerede havde en vis begrebsmæssig forståelse. For at børnene kan udvikle deres evne til at ræsonnere inden for narrative strukturer, må de blive bevidste om de eksplicitte og abstrakte strukturer, der findes i en fortælling, og hvordan disse kan være repræsenteret i ord, billeder og andre symboler.

Studiet viser, at børnene bruger forskellige kulturelle redskaber i form af narrative mønstre, når de skaber deres egne fortællinger. I analysens første del inddeles disse narrative mønstre i tre typer af fortællinger: (1) fortællinger med eventyrstruktur, (2) ekspressionistiske og fragmentariske fremstil-

linger og (3) fortællinger med fokus på vejr og skiftende årstider. I analysens anden del kategoriseres børnenes modsatte fortællinger ud fra relationen mellem de oprindelige fortællinger og de mod-satte fortællinger. Forfatterne inddeler her børnenes modsatte fortællinger i fire typer af ræsonnement: (1) variation af oprindelig fortælling, (2) videreudvikling af oprindelig fortælling, (3) fokus på begrebet modsat og (4) fokus på vejr og skiftende årstider.

Design

Data er indsamlet i to dagtilbud (förskoler), hvor 17 5-årige børn blev udvalgt til at deltage i studiet. Børnene blev stillet den samme narrative opgave, der tager udgangspunkt i et stykke papir opdelt i tre lige store "billedrammer". I den første ramme ses en tegning af en snemand, der er placeret til højre for et træ, under en skinnende sol. De næste to rammer er blanke. Hensigten med opgaven er at tilbyde børnene et kulturelt redskab (en fortælling) og en struktur, som de genkender fra andre fortællinger (begyndelse, midte og slutning), som kan hjælpe børnene med at skabe deres egen fortælling. En forsker eller en pædagog (lärare) introducerede de enkelte børn til opgaven ved at sige: "Se, der er en snemand på papiret her. Det er begyndelsen på en fortælling, men den midterste del og slutningen er væk. Find på, hvad der sker efter det første billede. Tegn fortsættelsen på fortællingen, hvad der sker i midten, og hvordan den slutter. Derefter kan du fortælle mig hele historien". Selvom illustrationen af fortællingens begyndelse var ens for alle de deltagende børn, kunne børnene frit tolke den indledende illustration og derefter udforme fortsættelsen af fortællingen. Efter at have tegnet og fortalt sin oprindelige historie fik barnet til opgave at tegne og fortælle en modsat fortælling på et nyt og identisk stykke papir, hvor tegningen af snemanden nu illustrerede afslutningen på en fortælling. Datamaterialet består af lydoptagelser af og noter om børnenes fortællinger samt de illustrationer, som børnene tegnede, mens de fortalte deres historier.

Møller, S.J. (2015). Imagination, Playfulness, and Creativity in Children's Play with Different Toys. American Journal of Play 7(3), 322-346.

Formål

Formålet med studiet er at give en bedre forståelse af forholdet mellem børns fantasi/opfindsomhed (imagination) og deres kreativitet ved at undersøge børns leg med to forskellige typer legetøj, nemlig kreativt byggelegetøj (creative-construction toys) og socialt fantasilegetøj (social-fantasy toys). Derudover fokuserer forfatteren på den rolle, det at lege med forskellige typer af materialer/legetøj har i forhold til at udføre grænseoverskridende handlinger (transgressive acts). Med grænseoverskridende handlinger refererer forfatteren til de nyskabende handlinger, som børn bringer ind i en legesituation.

Resultat

Studiet viser, at begreberne 'grænseoverskridelse' (transgression) og 'nyskabelse' (novelty) er indbyrdes forbundet med leg og det at lege (playfulness). Ifølge forfatteren består 'nyskabelse' af de tilfælde, hvor et barn introducerer et nyt element til legen, der overholder reglerne i legesituationen, hvorimod 'grænseoverskridelse' er de tilfælde, hvor et barn indfører et element i legen, der udfordrer legesituationen ved at overtræde legens implicitte eller eksplicitte regler. Når børnene i studiet foreslår at gøre noget nyt i legen uden at sætte spørgsmålstegn ved legens regler, men snarere forsøger at undgå at udfordre reglerne, så udvikler de ikke legen, ifølge forfatteren. I stedet bliver legesituationen udpenslet, og reglerne bliver endnu mere tydelige og definerede, uden at nye aspekter bliver trukket ind i legen. Forfatteren finder, at dette især var typisk for de børnegrupper, som legede med kreativt byggelegetøj. Studiet viser, at de grupper, som legede med socialt fantasilegetøj, i højere grad udviklede reglerne for legen i stedet for at henvise til eksisterende regler. Forfatteren konkluderer, at overtrædelser i legen kan relateres til det at skabe en følelse af ejerskab

til legesituationen. Endvidere peger forfatteren på, at kreative overskridelser (creative transgressions), der opstår gennem børns leg, mens de forhandler eller indfører nyskabende eller grænseoverskridende handlinger, er vigtige for et barns følelse af at høre til eller være en del af omgivelserne.

Design

Data er indsamlet i to danske dagtilbud (kindergartens), hvor pædagoger sammensatte seks børnegrupper, som blev observeret under leg. Tre af grupperne legede 'kreativ byggeleg', mens de andre tre grupper legede 'social fantasileg'. Hver gruppe bestod af maksimum fem børn, og der var både piger og drenge i alle grupper. I alt syv piger og otte drenge legede med socialt fantasilegetøj (fx kostumer, fantasifigurer og bamser) og syv drenge og otte piger med kreativt byggelegetøj (fx LEGO, træklodser og togbaner). To gange om ugen i en periode på otte uger blev de seks grupper videofilmet og fotograferet, mens de legede. Ud fra en statistisk analyse af datamaterialet undersøgte forfatteren, hvorvidt der var forskel i børnenes udfoldelse af kreativ opfindsomhed (creative imagination) mellem de to forskellige typer legetøj.

Simonsson, M. (2007). Barndom och kulturella artefakter: platsen som skapas runt bilderboken. I: Halldén, G. (red). Den moderna barndomen och barns vardagsliv (S. 119-139). Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge billedbogens position og betydning som skaber af 'steder for børn' og 'børns steder' i svenske dagtilbud.

Resultat

Undersøgelsen viser at billedbogen kan støtte børn i at transformere 'steder for børn' til 'børns steder' fordi billeder i billedbøger er kulturelle artefakter som stimulerer børns fantasi og kreativitet og dermed understøtter deres egen kulturskabelse. Forfatteren fandt at børn bruger billedbogen på en aktiv og kompleks måde i en løbende fortolknings- og forhandlingsproces. Børnene ønsker ikke bare at få læst højt; de vil gerne selv 'læse' billederne og skabe deres egne idéer om historien. Gennem interaktion skaber børn tredimensionelle rum på basis af todimensionelle billeder. Billederne i billedbogen beskriver et miljø som børnene indtager og videreudvikler. Udfordringerne og fornøjelsen ved at skabe et sted synes meget vigtigt for børnene – muligvis vigtigere end det endelige produkt. Billedbogen udgør et fælles rum som kan bruges til at ekskludere andre. Pædagoger risikerer at forstyrre børnenes fiktive steder når billedbogen introduceres som et fælles sted for alle. Der kan også opstå flere rum på samme tid rundt om en billedbog – fx tilskuere og handlende. Bogen kan også bidrage til at skabe et fredeligt rum præget af kropslig trivsel, rekreation og beskyttelse.

Design

Etnografisk studie udført med observation hen over 13 uger resulterende i 35 timers videooptagelse. Studiet involverer 53 børn i alderen tre-fem år (25 piger og 28 drenge).

Soccio, A. (2013). The Relation of Culture and Musical Play: A Literature Review. Music Education 32(1), 52-58.

Formål
Studiets formal er at undersøge sammenhængen mellem kultur og musisk leg hos børn, i familien og i dagtilbuddet (*the school*).

Resultat
Studiet viser at de forskellige kulturer, som børn bringer med sig ind I dagtilbuddet har betydning for deres musiske læring og uddannelse (*education*). Leg kan skabe en bro mellem de forskellige kulturer og den musik uddannelsen, fordi børn i leg er frie til at undersøge verden på egen hånd. Derfor konkluderer studien at musiklærer (*music educators*) må tage sig tid til at lytte til og observerer børnenes leg i dagtilbuddet (*classrooms*), for at kunne motivere børn til at udtrykke sig og vise, hvad de kan og har lært i forskellige kulturer som familiens og skolens (*school culture*)

Design
Studiet er et litteraturreview

Änggård, E (2007). Förskolebarnens bildkulturer: om dialoger i barns bildskapande. I: Banér, A., Schousboe, I. & Lindgren, B. (red.): Barns lek: makt och möjlighet (S. 59-88). Stockholm: Centrum för Barnkulturforskning vid Stockholms Universitet.

Formål
Undersøgelsen omhandler børns beskrivelser af deres egne billeder (tegninger) og forholdet mellem pædagoger og børn der hvor billederne (tegningerne) skabes. Formålet med undersøgelsen er at beskrive hvordan børn i dagtilbud tillægger deres egne billeder (tegninger) mening.

Resultat
Undersøgelsen viser at børns meningsskabende aktiviteter er anderledes end voksnes. Børns egen kollektive meningsskabende kultur i forhold til deres egne frembringelser bør derfor gives større opmærksomhed.

Design
Studiets design er etnografisk. Studiet baserer sig på videoobservationer og uformelle samtaler med personale og 36 børn i alderen 4-6 år i to dagtilbudsgrupper.

Änggård, E. (2007). Platser för bildskapande: arenor för samspel och utforskande av gränser. I: Simonsson, M.; Markström, A.-M.; Änggård, E.; Halldén, G. (red.): Den moderna barndomen och barns vardagsliv (S. 140-163). Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Formål
Dette studie undersøger hvilke specifikke betingelser for social interaktion der er til stede hvor dagtilbudsbørn laver billeder/tegninger.

Resultat
Undersøgelsen viser at den kunstneriske frembringelse af billeder og tegninger blandt børn i dagtilbud er stærkt socialt påvirket. Børnene er den aktive part i skabelsen af de meningsbærende strukturer. Disse er ikke til stede i forvejen, men skabes via forhandling.

Design
Studiets design er etnografisk. Studiet baserer sig på observationer og interview med 34 børn i alderen 4-6 år.

3 Studier om tilrettelæggeles af et pædagogisk og æstetisk læringsmiljø

Studierne i dette undertema har fokus på tilrettelæggelsen af et pædagogisk og æstetisk læringsmiljø, og hvilken betydning det har for børns æstetiske læreprocesser og deltagelse i æstetiske aktiviteter. Studierne beskæftiger sig dels med tilrettelæggelse af det fysiske læringsmiljø, fx med afsæt i Reggio Emilias atelierkultur. Og dels beskæftiger de sig med det pædagogiske arbejde i planlagte aktiviteter såvel som hverdagssituationer, hvor det pædagogiske personale spiller en rolle i forhold til børns møde med kultur.

Carlsen, K. (2015). Formning i barnehagen i lys av Reggio Emilias atelierkultur. Åbo: Åbo Akademis forläg.

Formål

Afhandlingens formål er at undersøge forholdet mellem Reggio Emilias atelierkultur og formningsfaget i dagtilbud (barnehage) samt at undersøge læreprocesser, der foregår i et Reggio Emelia-inspireret dagtilbud.

Resultat

Forfatteren konkluderer, at inspirationen fra Reggio Emilias atelierkultur har en positiv indvirkning på den formningsfaglige virksomhed i det undersøgte dagtilbud. Læringspotentialet ved at benytte Reggio Emilia i formningsfaget for børn kommer frem i resultaterne. Den pædagogiske praksis, som beskrives, er legende og eksperimentel og stimulerer børns sanseoplevelser og nysgerrighed i samspil med materialer og redskaber. Ud fra datamaterialet finder forfatteren tre overordnede temaer: (1) det fysiske miljø, (2) relationer og handlinger i samspil og (3) udtryksformer og formudtryk. Det fysiske miljø i dagtilbuddet indebærer både indendørs- og udendørsområdet. Udendørsområdet er præget af åben natur, som indbyder til alsidig leg og formende arbejde. Studiet viser, at de mange overflader i dagtilbuddets uderum giver fysiske, taktile og visuelle overraskelser og variation. Ting bruges i konstruktioner af forskellig slags, og det prioriteres, at børnene lærer at mestre værktøj. Indendørsområdet indbyder til fællesskab, men giver også mulighed for at trække sig tilbage. Endvidere peger studiet på, at relationer og handlinger i samspil ikke er afgrænset til forhold mellem mennesker, men også omfatter samspil mellem børn, voksne, materialer og redskaber. Dagtilbuddet har en klar målsætning om, at børnene lærer selvstændighed. Børnene bliver guidet til at bruge redskaber, så de selv kan udføre opgaver, f.eks. til at bruge en skammel til at nå ting. Børnene udforsker også redskaberne selv og lærer i samspil med redskaberne, hvad de kan bruges til, og hvordan de kan hjælpe barnet til at udforske verden. Dernæst finder forfatteren, at de voksnes handlinger i samspil med børn, redskaber og materialer kan karakteriseres ved, at de voksne handler sammen med barnet, inviterer ind til noget, og i enkelte tilfælde overtager de voksne styringen for børnene. De voksne instruerer, vejleder og viser, men kan også aflede og afspore børn fra at lære et materiale at kende. I enkelte tilfælde kan de voksne også afvise eller ekskludere børn fra fællesskab i samspil med materialer. Dette udspiller sig fx i en situation, hvor et barn og en voksen har en tæt relation i samarbejdet om at konstruere bogstaver i byggeklodser, og hvor to børn bliver afvist mht. at deltage. Endelig viser studiet, at børn og voksne i dagtilbuddet udtrykker sig gennem

forskellige formnings-faglige udtryksformer, og dagtilbuddet bærer tydeligt præg af formudtryk, som er resultatet af de forskellige processer. Konstruktion som udtryksform har en stor plads. Bygning (fx at bygge et tårn af klodser) styres i de fleste tilfælde af børn uden voksenstyring. Konstruktioner af bestemte gen-stande er i højere grad voksenstyret. Ifølge forfatteren kan dette lede frem til to ting: Enten at barnet er medformer af et fælles formudtryk, eller at den voksne overtager processen for barnet. Der arbejdes systematisk på at udvikle børns billedsprog, både individuelt og i grupper, sammen med en aktivt samtalende voksen. Skønhed fremstår som en værdi i dagtilbuddet, og der bruges tid og kræfter på at gøre dagtilbuddet til et dejligt sted at være.

Design

Afhandlingen bygger på data fra et Reggio Emilia-inspireret dagtilbud med 56 børn og 17 voksne. Forfatteren har foretaget feltarbejde over en periode på fire måneder, og datamaterialet består af dokumenter fra dagtilbuddet (fx mødereferater), feltnoter, fotos, videooptagelser og interviews med personalet og lederen i dagtilbuddet.

Carlsson, M. A., Pramling, N.; Samuelsson, I. P. (2008). Från görande till lärande och förståelse: En studie av lärares lärande inom estetik: Nordisk Barnehageforskning 1 (1) S. 41-51.

Formål

I forbindelse med et tidligere forsknings- og udviklingsprojekt opstod ønsket om et studie i pædagogers måder at tale om småbørns æstetiske læreprocesser på.

Resultat

Pædagogerne udtrykte en øget bevidsthed om æstetiske læringsmål og deres egen rolle i forhold til at fange børns opmærksomhed og lytte til børnene og om hvordan de selv havde opnået nye måder at tale om deres egen og børnenes læring på.

Design

Data er indsamlet gennem fokusgruppeinterview samt en-til en-interview med ni team af daginstitutionspædagoger. Informanterne blev interviewet ved projektets start og slutning.

Frisch, N. S. (2008). Når øyet styrer hånden: Om mestringsprosesser i barnehagen: FORMakademisk 1 (1) S. 85-95.

Formål

Denne undersøgelse udforsker relationer i forbindelse med børnehavepersonalets rolle i børns tegne-processer hvor visuel perception har været styrende for tegningens udformning (dvs. barnet kan kontrollere sin tegning ved hjælp af en modeltegning). Studiets problemstillinger formuleres sådan: Hvordan tilrettelægger pædagogen tegneprocesser sådan at børn i tre- til femårsalderen kan bruge forskellige hjælpemidler når de tegner en form de ser – og hvordan bruger børn i tre- til femårsalderen disse hjælpemidler? Tre repræsentative tegneprocesser gennemført i løbet af et temaarbejde kaldet ”Mig selv” analyseres med teoretiske analyseredskaber fra bl.a. sociokulturel teori.

Resultat

Undersøgelsen belyser hvordan direkte visuel perception kan tilrettelægges i tegneprocessen og dermed være styrende i barnets tegneproces og for tegningens udformning. Desuden diskuteres forskellige aspekter ved tegning og selvudvikling. Resultaterne ses som et bidrag til en didaktisk

diskussion om varieret tilrettelæggelse af tegneprocesser i børnehaven. Det konkluderes at der er brug for denne type fokus på børns tegneprocesser.

Design
Studiet er et casestudie. Data indsamles ved hjælp af observation, spørgeskemaer og tegninger i et dagtilbud.

Holmberg, Y. (2012). Musikstunder i förskolepraktik: Samband mellan musikens mening, aktivitet och aktivitetsformer. Nordisk Barnehageforskning 5(23), 1-14.

Formål
Med udgangspunkt i tre svenske dagtilbud er det formålet med studiet at undersøge aktiviteter og aktivitetsformer i musiktimer for børn mellem tre og fem år.

Resultat
Undersøgelsen konkluderer, at der er brug for mere undersøgende tilgange til sang og dans, mens instrumentspil med en mere reproducerende form kunne tilbyde børnene dybere indsigt i musikinstrumenternes grundelementer. Undersøgelsen viser, at musiktimernes aktiviteter udgøres af henholdsvis sang, dans og instrumentspil. I undersøgelsen knyttes sang og dans til det reproducerende. I forbindelse med sang synger barnet og pædagogen sammen. Sangene er for det meste udvalgt fra et velkendt repertoire og er typisk forbundet med dét, barnet og pædagogen gør sammen. I forbindelse med dans kan aktivitetsformen også knyttes til det reproducerende, fx ved at dansen typisk bruges til at illustrere en sang med et stærkt fokus udelukkende på bevægelse. Undersøgelsen viser, at når børnene derimod tilbydes at indgå i aktiviteter som instrumentspil, er formen mere producerende. I den sammenhæng tilbydes børnene mere kreative, improviserende og undersøgende tilgange til musikken.

Design
Undersøgelsen tager udgangspunkt i tre pædagogers musiktimer. Pædagogerne er fra forskellige dagtilbud. Udvælgelsen af dagtilbuddene er foregået sådan, at de tre institutioner såvel etnisk som socioøkonomisk repræsenterer Malmö by. Videooptagelser af de tre pædagogers musiktimer udgør datagrundlaget. Data er blevet sorteret i forhold til, hvordan børnene indgår i en aktivitet (fx at synge), og dennes aktivitetsform. Med henblik på at knytte aktiviteten til en form er data kategoriseret i forhold til, hvorvidt aktiviteten er reproducerende, improviserende og/eller undersøgende.

Holmberg, Y. (2014). ”Musikskap: Musikstunders didaktik i förskolepraktiker”. Doktorsavhandlingar. Fakulteten för lärande och samhälle, Malmö Högskola.

Formål
Ph.d.-afhandlingens overordnede formål er at beskrive og analysere musikaktiviteters didaktik i svensk daginstitutionspraksis (förskola). Endvidere er formålet med afhandlingen, på videnskabeligt grundlag, at afprøve begreber, som kan fange og beskrive fænomenet 'musikaktiviteter'; hvad der sker, hvordan det opstår, og aktørers aktørskab. Dette belyses gennem 3 delspørgsmål. 1) Hvad fremstår som centreret indhold i musikaktiviteterne? 2) Hvordan iscenesættes musikaktiviteterne? og 3) Hvordan fremtræder aktørskabet mellem børn, pædagoger og musik i musikaktiviteterne?

Resultat

Studiet finder overordnet, at musikaktiviteterne indholdsmæssigt i høj grad er baseret på genkendelighed, tradition og pædagogernes egne præferencer uden indholdsmæssig progression og fastsat indholdsmæssigt mål for aktiviteten. Musikaktiviteterne er kendetegnet ved et asymmetrisk forhold mellem aktivitetens aktører, og samspil mellem aktørerne forekommer kun i mindre grad, og musikaktiviteterne er også præget af børns modstand mod aktiviteten.

I relation til første delspørgsmål om, hvad der fremstår som centreret indhold, finder studiet, at det indholdsmæssige fokus i musikaktiviteterne ofte er af funktionel karakter. Her tjener musikken som middel til at støtte børnenes sproglige, matematiske eller sociale udvikling. Flere af musikaktiviteterne er dog også, om end dette er mindre udtalt, af en mere eksistentiel karakter, dvs. hvor leg og fantasi træder i forgrunden. Samlet peger studiet på, at det centrerede indhold i musikaktiviteterne især omhandler læring i og med musik frem for læring om og gennem musik. Fokus i musikaktiviteterne er på selve handlingen, at synge, at spille og at danse, fremfor på, hvordan man kan lære sig at synge og spille (fx efter noder). Musikaktiviteter, hvor pædagogerne fokuserer på selve interaktionen mellem musik og børn, gennemføres sjældent.

I relation til andet delspørgsmål om, hvordan musikaktiviteterne iscenesættes, finder studiet, at den rumlige iscenesættelse typisk er karakteriseret ved rundkredsformation. Her sidder børnene i en cirkel, og bevægelse i rummet forekommer kun i mindre grad. Musikaktiviteternes iscenesættelse kan beskrives som værende både lineær, dvs. at pædagogen på forhånd har planlagt den, og ikke-lineær, dvs. at aktiviteten vokser frem uden en tydelig igangsættelse og afslutning. Musikaktiviteterne sættes ofte i gang gennem verbale instruktioner, og det er sjældent, at musikken i sig selv fungerer som igangsætter eller afslutter af aktiviteter. Musikaktiviteterne kan også blive iscenesat gennem deres aktiviteter og bagvedliggende funktion. Her fremstår sang som den typisk forekommende aktivitet. Studiet finder, at sangaktiviteter ofte er af reproducerende karakter. Hermed menes, at det typisk er 'traditionelle' sange, der står i centrum, og hvor der samtidig lader til at eksistere en enighed blandt pædagogerne om et repertoire af klassikere, som skal synges. Omvendt finder studiet, at instrumentspil som aktivitet primært er producerende og udforskende. I den ene børnehave indbyder fx luftguitar til leg og lydløse improvisationer, hvor bevægelse tager over som udtryksform. Fysisk bevægelse kan være både reproducerende og producerende i musikaktiviteterne. Reproducerende, ved at børnene skal 'efterligne' pædagogens bevægelser eller danse traditionelle rundkredsdanse. Bevægelse kan også være producerende, dvs. af udforskende karakter, hvilket oftest kommer til udtryk med hensyn til indspillet musik og primært i den ene børnehave, der samtidig adskiller sig, ved at børnene her selv tager initiativ – og gives mulighed for – at danse under musikaktiviteterne.

I relation til tredje delspørgsmål om, hvordan aktørskabet mellem børn, pædagoger og musik fremtræder i musikaktiviteterne, finder studiet, at børn, pædagog og musik kan indtage forskellige aktørskaber. De kan agere som igangsætter, hvor de tager initiativ og gennem deres handlinger influerer musikaktiviteten, eller som samspiller, der former musikaktiviteten i samspillet mellem barn, pædagog og musik. De kan også agere medspillere, hvor de følger snarere end former musikaktiviteten. Endelig kan børn, pædagoger og musik også agere som modspillere, der skaber dissonans mellem barn-pædagog, pædagog-musik eller barn-musik. Studiet finder, at pædagogerne oftere fungerer som igangsættere, mens børnene og musikken oftere fungerer som sam-, med-, eller modspillere.

Design

Det empiriske datagrundlag består af videoobservationer af musikaktiviteter i børnegrupper for 3-5-årige i tre daginstitutioner beliggende i Malmø. De tre institutioner er valgt, ud fra at de selv har givet udtryk for i særlig grad at arbejde med musik i daginstitutionen. Derudover er institutionerne valgt med henblik på at opnå variation med hensyn til børnegruppernes etniske sammensætning.

Der er foretaget videoobservationer af musikstunder en dag om ugen i hver institution over en 8-måneders periode. Efter hver observationsgang er hele eller udvalgte dele af de videofilmede musikstunder fremvist for de medvirkende pædagoger og har ligget til grund for reflekterende samtaler. Der er foretaget i alt 16 timers videoobservationer, fordelt på 46 videoobserverede musikstunder. Hertil kommer feltnoter og samtaler med pædagogerne. De tre daginstitutioner har alle musik som overgribende tema, men tilgængeligheden og variationen af såvel instrumenter som indspillet musik varierer. Data er analyseret gennem en abduktiv tilgang, der bevæger sig mellem teoriladet empiri og empiriladet teori. Fænomenet musik i musikaktiviteter forstås i afhandlingen som et objekt, som handling og som noget, der finder sted mellem subjektet og objektet.

Lind, U. (2010). Blickens ordning: Bildspråk och estetiska lärprocesser som kulturform och kunskapsform. Stockholm: Institutionen för didaktik och pedagogiskt arbete, 6. Stockholms universitet.

Formål

Formålet med afhandlingen er at udforske og udfordre betingelserne for billedsprog og æstetiske læreprocesser i daginstitution og skole. Afhandlingen undersøger de funktioner og processer som knytter sig til arbejdet med billedsprog og æstetiske læreprocesser, og de vilkår som regulerer og disponerer visuelle og pædagogiske handlerum. Formålet med afhandlingen er desuden at reflektere over og give et indblik i Reggio Emilia-pædagogikkens arbejdsmetoder.

Resultat

Studiet forholder sig ikke eksplicit til resultater i gængs forstand, men studiet viser at børnenes leg med farver, tekster og billeder medførte nye sociale magtrelationer og positioner, både mellem børn og mellem børn og voksne. Der opstod en gruppeidentitet blandt børnene hvor de gennem forskellige sjove bemærkninger og historier om 'de voksne' skabte en fælles diskurs. Den fælles diskurs dekonstruerede den asymmetriske magt mellem voksne og børn og gav grobund for nye sociale magtrelationer og positioner.

Design

Datamaterialet udgøres af fire forskellige feltstudier i daginstitutioner hvor videoobservationer, billeder, feltnotater og pædagogers arbejde med dokumentation der beskriver billedlige og andre kreative aktiviteter, er brugt. Datamaterialet er analyseret ud fra poststrukturalistisk teori med fokus på værdier, hierarkier, dikotomier og magtformer som de udøves i den pædagogiske og æstetiske praksis.

Svendsen S. (2014). "Improvisation – om pædagogens møde med barnet i æstetiske processer". Tidsskrift for nordisk barnehageforskning, 8(7), 1-14.

Formål

Studiets formål er at undersøge, hvorledes pædagoger møder børn i æstetiske processer – aktiviteter, hvor børnene tilegner sig ny erkendelse i mødet med materialer og får mulighed for at skabe personlige udtryk. I artiklen undersøges spørgsmålet: Hvordan kan improvisation knyttes an til pædagogens rolle i en æstetisk-pædagogisk praksis, og hvordan kan et begreb som improvisation være med til at kvalificere pædagogens praksis med henblik på at fremme børns egne udtryk? Dette undersøges ud fra den grundlæggende præmis, at improvisation kan læres, og formålet er at fremskrive en forståelse af fænomenet improvisation som et bidrag til at kvalificere æstetisk-pædagogisk praksis. Improvisation forstås i artiklen som et fænomen, der bygger på et komplekst samspil mellem planlægning og planløshed.

Resultat

Ligesom jazzmusikeren skal pædagogen både mestre sit håndværk til fuldkommenhed og samtidig kunne åbne sig intuitivt og sansende for det øjeblik, der vil kaldes frem. I løbet af aktionsforskningsprojektet bliver pædagogerne i stigende grad bevidste om deres egen rolle som deltagere i de æstetiske processer, både som rammesætter og som udøver. Meget tyder på, at der i pædagogens interaktion med børnene i æstetiske processer er lighedstræk med jazzmusikeres samspil på scenen. Et samspil, der bygger på såvel grundlæggende rammer som håndværk og på evnen til at lytte og fornemme andres ideer og indspil. Pædagogerne udfordres, når deres rolle i den æstetiske proces ændrer karakter. Når rammesætningen træder lidt i baggrunden, og pædagogen skal gå ind i en mere åben og afventende tilstand, kræves en anden måde at forholde sig på, som er en tilstedeværelse i øjeblikket. Pædagogerne udfordres, når der opstår en "planløshed" og usikkerhed inden for den planlagte rammesætning, men det er her, børnene kan komme med deres indspil og udtrykke sig i æstetiske processer. Det er særligt udfordrende, når pædagogerne retter deres opmærksomhed mod de mål, de har fastlagt for processen. I de tilfælde taber de fokus på børnenes udtryk og deres indspil. Omvendt viser det sig tydeligt, at når pædagogerne retter opmærksomheden mod betydningen af deres egen fulde tilstedeværelse og bevidst går ind i processen med åbenhed, så flyttes deres perspektiv fra at nå et bestemt mål hen imod en anden måde at være til stede på. Pædagogerne oplever at opnå ro og glæde ved at være til stede i øjeblikket. Det fortolkes som et udtryk for bevidsthed om og accept af, at det ukendte og uforudsigelige kan give energi til processen og samspillet.

Forfatteren peger på, at når pædagogen kan identificere og bliver opmærksom på det dynamiske forhold mellem sin planlægning og sin improvisatoriske måde at forholde sig på, så kan der etableres et gehør i en æstetisk-pædagogisk praksis, der kan kvalificere børnenes tilvejebringelse af egne udtryk.

Design

Artiklens empiriske datamateriale er en del af et større 2 år langt aktionsforskningsprojekt. I aktionsforskningsprojektet har pædagoger fra Aarhus, Randers og Herning Kommune samt forskere fra det danske VIA University College, der ligger i Århus, indgået i mindre aktionsforskningsgrupper. Artiklen baserer sig på datamateriale fra disse aktionsforskningsgrupper. Børnegruppen bestod af børn fra både børnehave og vuggestue. Fire pædagoger deltog sammen med forfatteren. I forløbet blev der gennemført 4 delprojekter og afholdt ca. 15 møder. Hvert delprojekt har haft en varighed af 3-4 uger, og forfatteren har deltaget i forløbet og foretaget observationer som en del af forløbet (ca. 40 timer). Datamaterialet bygger på observationer, praksisfortællinger, foto- og videodokumentation samt noter og lydoptagelser fra fælles reflekterende samtaler i såvel planlægnings- som evalueringsprocesser. Desuden indgår noter fra analyseseminarer på tværs af de 3 aktionsforskningsgrupper.

På baggrund af projektet har forfatteren identificeret en række pædagogiske tilgange, der synes at have klare lighedstræk med den måde, hvorpå musikere indgår i improvisatoriske samspil på scenen. Det undersøges derfor, hvordan improvisationsbegrebet kan anvendes til at beskrive og kvalificere en særlig æstetisk-pædagogisk praksis i børnehaven.

Thoresen, E. (2017). Kindergarten teachers as mediators in sociodramatic play interaction: a study of how kindergarten teachers function as mediators in sociodramatic play interaction with children aged four and five. Doctoral theses. Norwegian University of Science and Technology (NTNU).

Formål

Formålet er at undersøge, hvordan pædagoger (kindergarten teachers) medierer, dvs. kommunikerer og interagerer med børn, når de deltager i og forsøger at fastholde og udvikle børns drama- og rolleleg (sociodramatic play). Studiet fokuserer på, hvordan pædagoger bidrager til og påvirker legen.

Resultat

Overordnet identificerer forfatteren to niveauer, hvorpå pædagogerne medierer, dvs. kommunikerer og interagerer med børn, når de deltager i børnenes drama- og rollelege. Disse niveauer kalder forfatteren (1) *pædagogen som dramatikerlæremester* (master dramatist teacher) og (2) *pædagogen som dramatikerlærling* (apprentice dramatist teacher). Overordnet karakteriserer de to niveauer pædagogernes dramaturgiske kompetencer og evner til mediering. Pædagogerne kan alle betragtes som "legende", men ifølge forfatteren deltager de i legen på forskellige niveauer.

Ifølge forfatteren bliver børnene introduceret til forskellige legefortællinger (play stories) af *læremesteren*, som både inviterer børnene ind i legen, udvikler legen sammen med børnene og motiverer legen ved fx at sætte grænser for legens handling. For at engagere børnene bygger læremesteren legen op om et centralt fokus såsom en særlig karakter, en historie, et sted eller et objekt, ligesom læremesteren formår at føre spænding til legen ved fx at introducere opgaver, dilemmaer, overraskelser og ritualer. Ifølge forfatteren er læremesterens abstraktionsevner og evner til at skabe konkrete forbindelser mellem forskellige temaer højtudviklede, ligesom læremesteren ofte bevæger sig på flere niveauer under legen, afhængigt af fx børnenes legeevner, gruppestørrelse, stedet hvor legen foregår, afbrydelser i legen, tid og artefakter tilgængelig, tidspunkt på dagen og hvorvidt andre voksne deltager i legen. Det, der ifølge forfatteren er afgørende, er, at læremesteren formår at improvisere og tilpasse legen til forskellige situationer.

I modsætning til læremesteren kæmper *lærlingen* med at finde en balance i, hvem der har magten til at definere, hvad der skal ske under drama- og rollelege: børnene eller pædagogen. Forfatteren finder, at lærlingen sommetider tager magten ved at fremsætte objekter, som er ukendte for børnene, ved at stille mange forskellige spørgsmål eller foreslå ukendte roller, eller ved at foreslå (eller gennemtvinge) en retning for legen, som børnene ikke har i sinde. Forfatteren påpeger, at lærlingen må acceptere, at børn selv har en stemme og noget, de gerne vil fortælle. Lærlingen må derfor lære at lytte til børnene og forestille sig, hvilke tanker om legen børnene gør sig.

Inden for disse to niveauer anvender pædagogerne, ifølge forfatteren, adskillige kommunikative tegn (mediational signs) ved fx at stille spørgsmål og komme med verbale ytringer, bruge deres kropssprog og skabe et særligt rum for legen. Forfatteren finder således fire hovedområder af mediering, som kategoriserer pædagogernes kommunikation og interaktion med børnene under drama- og rolleleg: (1) mundtlig mediering, (2) fysisk mediering, (3) rumlig mediering og (4) koblet mediering, der kombinerer de forskellige kommunikative tegn.

Forfatteren påpeger, at det er i legen, børn lærer - både sprog, sociale færdigheder og samspil – og at pædagoger kan være med til at forstærke børns læring ved at øve sig i at improvisere, få øje på børns initiativer og være gode medspillere i rollelegen frem for 'lege-styrere'. Endeligt konkluderer forfatteren, at pædagoger, som har uddannet sig inden for dramapædagogik – ud over de obligatoriske fag på pædagoguddannelsen – medierer bedre i børns drama- og rolleleg.

Design

Data er indsamlet i to dagtilbud (kindergartens) og et kulturcenter (cultural center), hvor børn og voksne fra forskellige dagtilbud kan komme og lave drama- og rollelege sammen med en pædagog. I alt deltog tre pædagoger, som alle havde erfaring med drama- og rolleleg i en pædagogisk kontekst, og ca. 75 børn i alderen 4-5 år fra fem forskellige dagtilbud. I løbet af 10 uger videooptog forfatteren børn og pædagogers interaktioner under drama- og rolleleg. Derudover består datamaterialet af deltagerobservationer, feltnoter, uformelle samtaler og formelle interviews med de deltagende pædagoger samt fokusgruppesamtaler med tre dramapædagoger. Med inspiration fra bl.a. *Grounded Theory* og teorier om kulturel semiotisk mediering analyserer forfatteren seks udvalgte videoobservationer/cases med drama- og rolleleg.

4 Studier om æstetiske praksissers betydning for børns udvikling og læring

Studierne i dette undertema har fokus på, hvordan børns møde med kultur, æstetisk praksis og forskellige formsprog understøtter en børnenes læring og udvikling. Kategorien inkluderer studier, hvor hovedfokus er børns læring, bredt forstået, og udvikling, og hvor kultur, æstetiske praksisser og mødet med forskellige formsprog også belyses som en betydningsfuld faktor for børnenes læring og udvikling på forskellige måder. Studierne ser bl.a. på, hvordan mødet med æstetik og formsprog understøtter børns læring på længere sigt, deres emotionelle og sociale udvikling, deres sproglige og kognitive udvikling, øger deres legekompetence, bidrager til deres udvikling af iværksætterevne. Studierne ser desuden på børns muligheder for deltagelse og læring i æstetiske praksisser, herunder hvordan de æstetiske formsprog giver stemme til børn på anden måde end det talte sprog, og hvad der karakteriserer fx det kreative værksted eller museer som læringsmiljø.

Bond, V. L. (2012). Music's Representation in Early Childhood Education Journals: A Literature Review. The Hartt School, The University of Hartford.

Formål
Dette litteratur review har til formål at undersøge, hvordan forskellige tidsskriftsartikler belyser, at musik har betydning for børns tidlige læring ("early childhood education") på forskellige måder.

Resultat
Forfatteren kategoriserede de inkluderede artikler i syv temaer omhandlende: 1) hvad der kan opnås udover den musiske læring, 2) musiske strategier, 3) forældrerollen ift. musik og musiske aktiviteter (*musical parenting*), 4) musisk øvelse i hjemmet, 5) børns musiske liv, 6) musisk øvelse i dagtilbuddet (*school*), 7) integration.

De fleste af de inkluderede artikler påpegede at der er fordele ved at beskæftige sig ved i dagtilbud (*early childhood classrooms*) musik, som går udover selve den musiske læring.

Design
Litteratur reviewet udgøres af 38 tidsskriftartikler fra tidsskrifterne: *Early childhood education researcher* og *Practitioner journal articles*. Artikler blev fundet ved hjælp af søgninger, hvor nøgleordet *music* blev brugt. Kun artikler skrevet i tidsrummet 2005-2010 blev inkluderet.

Björklund, E. (2008). Att erövra litteracitet: Små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan. Göteborg: Göteborgs Universitet

Formål
Studiet har til formål at undersøge hvordan halvandet til treårige børn mestrer, udtrykker og praktiserer literacy i dagtilbud. Studiet beskæftiger sig med følgende spørgsmål: Skaber og deltager børn i deres egne læseaktiviteter? Hvordan konstitueres de i disse aktiviteter? Mestrer og bidrager børn til literacy-aktiviteter? I så fald med hvilke bidrag, og hvordan ses mestringen? Influerer børns læseaktiviteter andre børn på stuen i daginstitutionen? Hvordan kan dette eventuelt iagttages? Har børns berøring med literacy betydning for specifikke sociale, kulturelle og historiske sammenhænge i dagtilbuddene? Hvordan ses dette i så fald?

Resultat
På baggrund af udvalgte og analyserede cases viser undersøgelsen at denne gruppe børn som individer både i barn-barn-relationer og i barn-voksen-relationer tager del i to typer af literacy-aktiviteter: fortælling og legelæsning samt tegning og skrivning. Børnene understreger aktiviteterne ved verbalt at udtrykke hvad de foretager sig. Børn definerer sig selv som læsere og skrivere. Derudover er det en interessant opdagelse at børn læser og skriver i nutid, ikke i datid som de ellers typisk gør i forbindelse med legeaktiviteter. Forfatterne konkluderer overordnet at forskningen viser nye forståelser af børns udvikling af literacy – en viden som kan gavne pædagoger og lærere i deres støtte af børns literacy-udvikling. Fundene er at børn organiserer deres literacy bestemte steder. De foretrækker komplekse bøger, de danner viden gennem narrativer, og de har ingen rangordning af narrativer, læsning og skrivning. Børn danner et manifest af literacy.

Design
Studiet er et etnografisk feltstudie. Der foretages observation af en gruppe halvandet- til treårige monosproglige småbørns aktiviteter og sociale interaktion i forbindelse med historiefortælling, skrivning og læsning. Gruppen af børn bestod af 10-20 børn som er observeret i en periode over tre år.

Ehrlin, A. (2012). Att lära av och med varandra. En etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö. Ph.d.-afhandling. Örebro universitet.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvordan musikken kan bidrage til at stimulere børns sproglige udvikling i tre svenske dagtilbud med stor andel af flersprogede børn.

Resultat
Studiet viser, at forskellige musikalske aktiviteter i dagtilbud forstærker børnenes evne til deltagelse i kommunikation. Med musik kommunikerer børnene gennem lyd og bevægelse. Først nynner og imiterer børnene, siden bruger de sproget mere korrekt. Med musikken tilbydes børnene en legende tilgang til sprogudvikling, idet børnene udfordres i forhold til at lære svære udtalelser. Sprogtesten viser, at børnene på musikskolerne forbedrer deres sprogudvikling mere markant sammenlignet med kontroldagtilbuddet. Resultatet fra sprogtesten er dog ikke signifikant. Undersøgelsen viser endvidere, at dagtilbuddenes ledere har afgørende betydning for prioriteringen af musik som et didaktisk værktøj til sprogstimulering. Lederne af de to musikskoler sørger bl.a. for, at alle pædagoger deltager i kurser og udvikler musikkompetencer knyttet til undervisning i dagtilbud.

Design

Undersøgelsen tager udgangspunkt i tre svenske dagtilbud, hvoraf de to har en musikalsk profil. Det tredje dagtilbud har ikke en musikalsk profil og udgør undersøgelsens sammenligningsgrundlag. Undersøgelsen tager afsæt i Lev S. Vygotskijs begreb om "den nærmeste udviklingszone" samt Jean Lave og Etienne Wengers teori om "legitim perifer deltagelse". Datamaterialet baserer sig i overvejende grad på feltarbejde i form af interviews og observationer i de pågældende dagtilbud. Med udgangspunkt i strukturerede observationsskemaer måles børnenes deltagelse i sprogstimulerende aktiviteter. Yderligere indgår en test af børnenes sproglige udvikling over en periode på to år (2008-2010). 25 børn sprogtestes på tværs af de tre dagtilbud.

Ehrlin, A., Insulander, E. & Sandberg, A. (2015). Perspectives on Entrepreneurial Learning in the Early Years of Education. Journal of Education and Human Development 4(3), 40-58.

Formål

I 2009 besluttede den svenske regering, at bestræbelserne på at fremme børns og unges iværksætter-kompetencer skulle foregå på tværs af hele det offentlige uddannelsessystem fra dagtilbud til videregående uddannelser. På den baggrund kan iværksætterorienteret læring bestemmes som et relativt nyt fænomen i en svensk dagtilbudskontekst. Udgangspunktet for studiet er en grundlæggende antagelse om, at gennemførelsen af lærerplansbaserede krav og tiltag er betinget af den mening, de involverede praktikere tilskriver dem. Formålet med dette studie er derfor at undersøge forståelser af iværksætterorienteret læring blandt pædagoger og lærere (pre- and primary school teachers) i svenske dagtilbud (preschools) og skoler (schools) for derigennem at nuancere den foreliggende viden om, hvordan pædagoger oversætter og realiserer det i praksis.

Resultat

Studiet peger overordnet på, at forståelserne af iværksætterorienteret læring er betingede af den kontekst, som det pædagogiske personale befinder sig i. Studiets fund fordeler sig på tre analytiske kategorier, som udspringer af praktikernes opfattelser af konceptet. Den første kategori (entrepreneurial learning as entrepreneurship) viser, hvordan det pædagogiske personale søger at fremme børnenes iværksætterkompetencer ved at facilitere samarbejdsbaserede aktiviteter, som retter sig mod den virkelige verden. Dette eksemplificeres af et musicalforløb, hvor forældre og andre interessenter inviteres som publikum. Den anden kategori (entrepreneurial learning as science and technology) udspringer af forståelsen af iværksætterkonceptet som noget innovativt. Her viser studiet blandt andet, hvordan de involverede praktikere udfordrer børnene til at indtage rollen som opfindere, hvilket tilskynder dem til at tage individuelle valg fremfor at kopiere deres jævnaldrendes adfærd. Endelig belyser den tredje kategori (entrepreneurial learning as personal development), at iværksætterorienterede processer foranstaltes med henblik på at stimulere børnenes kreative, imaginære, selvtillidsmæssige og sociale kompetencer. Denne udvikling synes eksempelvis at blive stimuleret gennem drama-øvelser, hvor børnene rustes til at stå frem og optræde foran et publikum.

Design

Artiklen tager form som et etnografisk studie. Dataindsamlingen er foretaget med en 'stimulated re-call'-tilgang, hvor udgangspunktet for de gennemførte interviews er en videooptagelse af informanternes egen praksis. Ved hjælp af denne metode inviteres informanterne til at tilkendegive deres respektive opfattelser og forståelser af det udforskede fænomen. Dataindsamlingen foregik i Sverige i 2014 og involverede både praktikere og børn fra dagtilbud og skoler. Datagrundlaget udgøres af empiri fra tre dagtilbud med børn på 3-5 år og to grundskoler med børn fra en svensk børnehaveklasse (preschool-class) til og med 3. klasse. Dataindsamlingen blev suppleret af semi-

struktureredе interviews, hvor informanterne blev bedt om at forholde sig til en række åbne spørgsmål om iværksætterorienteret læring. Herudover blev de præsenteret for videooptagelser af egen praksis, hvilket gjorde det muligt for forskerne at udfordre informanterne med hensyn til deres opfattelser af specifikke praksissituationer. Datagrundlaget er gransket individuelt af artiklens forfattere, hvilket førte til konstruktionen af de præsenterede analytiske kategorier.

Häikiö, T. (2007). Barns estetiska läroprocesser: atelierista i förskola och skola. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Formål
Studiet har til formål at beskrive og analysere betydningen af Reggio Emilias pædagogiske filosofi i svenske skoler og dagtilbud. Dette gøres ved at undersøge børns æstetiske læreprocesser i børnehave og skole og belyse forholdet mellem børnenes kunstneriske frembringelsesprocesser og deres generelle læringsprocesser.

Resultat
Undersøgelsen påpeger at de kreative aktiviteter i Reggio Emilias pædagogiske praksis kan understøtte kognitiv, emotionel og social læring hos børn. Forfatteren fremfører at Reggio Emilias fokus på æstetiske læreprocesser passer godt til den skandinaviske skole, og at denne pædagogik tillige kan støtte den demokratiske læringsproces.

Design
Der er tale om et etnografisk studie. Studiet beskriver arbejdet i ni italienske dagtilbud, tre svenske dagtilbud, to svenske folkeskoler og en finsk folkeskole.

Kultti, A. (2013). Singing as language learning activity in multilingual toddler groups in preschool. Early Child Development and Care, 183 (12), 1955-1969.

Formål
Studiet omhandler læringsaktivitet i daginstitutioner, som støtter sprogudvikling hos børn fra et flersproget miljø. Der fokuseres på sangaktiviteter som sproglæringsaktivitet for i alt 10 børn i alderen 1-3 år i otte svenske daginstitutioner.

Resultat
Undersøgelsen konkluderer, at voksenstyrede sangaktiviteter giver barnet mulighed for deltagelse gennem andre udtryksformer end sproget. Sangaktiviteter kan medvirke til at opbygge kommunikationsmåder, der bidrager til at forbedre sprogudviklingen hos børn fra et flersproget miljø. Studiet viser, at voksenstyrede sangaktiviteter i vuggestuegrupper kan støtte sprogudvikling og kommunikative færdigheder hos børnene. Sangaktiviteter tilbyder børnene forskellige kommunikationsmåder, der kan blive til en ressource for barnet, og omfatter gestik, nye ord, rytme samt mulighed for gentagelse af forskellige sproglige aktiviteter. Studiet viser yderligere, hvordan børnene anvender sang som en ressource til at deltage og kommunikere i børneinitierede aktiviteter med andre børn, herunder børn med forskellige modersmål. Derved udgør sangaktiviteter en mulighed for – på trods af sproglige forskelle – at børn lærer af hinanden.

Design
Datagrundlaget for undersøgelsen er deltagerobservation og videooptagelser indsamlet hen over 6 mdr. i otte forskellige daginstitutioner fra fem forskellige socioøkonomiske områder i Sverige. Ti børn fra et flersproget miljø i alderen 1,7 år til 2,11 år blev hver videooptaget én gang om måneden

i 6 måneder, hvilket gav samlet 47 timers videomateriale. Data er analyseret ud fra et sociokulturelt perspektiv, der har rødder i Vygotskys teori om zonen for nærmeste udvikling.

Magnusson, M., & Pramling, N. (2016). Sign making, coordination of perspectives, and conceptual development. European Early Childhood Education Research Journal 24(6), 841-856.

Formål

Studiets formål er at undersøge, hvordan børns forståelse af symboler bliver understøttet af pædagoger (preschool teachers). Fokus er på, hvordan børn lærer at forstå symboler på skilte, fx brugen af et kryds til at indikere, at noget er forbudt.

Resultat

Forfatterne finder, at forskellige interaktionsmønstre kan lære børnene at forstå symboler på skilte (sign making). Tre forskellige scenarier bruges til at repræsentere de mest fremtrædende interaktionsmønstre i undervisningen. I det ene scenarie varierer pædagogen baggrunden for symbolet, således at symbolet er konstant, mens baggrunden for symbolet ændrer sig. Pædagogen tegner et kryds som forbud, men ændrer det, der krydses over, fx en is eller en gynge. Pædagogen og barnet taler om, at der er forbud mod at spise is, at gynge etc. De forskellige baggrunde for symbolet er forskellige kontekster for symbolet. På denne måde lærer barnet om den specifikke mening af symbolet i forskellige kontekster.

I det andet scenarie taler pædagogen og barnet om, at krydset generelt betyder, at der er forbud mod noget. Barnet og pædagogen tegner et æble på et stykke almindeligt papir og et kryds på et gennemsigtigt papir. Derefter skifter pædagogen mellem at lægge krydset oven på æblet og at tage krydset væk fra æblet. Barnet og pædagogen taler om, hvordan man i den ene situation (uden krydset) gerne må spise æblet, og at man i den anden situation (med krydset) ikke må spise æblet. Forfatterne konkluderer, at variationen mellem krydsets tilstedeværelse og fravær lærer barnet om betydningen af krydset.

I modsætning til de to ovennævnte scenarier bringer pædagogen barnets eget perspektiv og erfaring ind i undervisningen i det tredje scenarie. Pædagogen starter med at spørge ind til barnets oplevelse med forskellige symboler, fx advarselskilte. Efter at barnet og pædagogen har talt om barnets erfaring med et bestemt advarselsskilt, går pædagogen videre til at tale om det generelle koncept. På et stykke gennemsigtigt papir tegner hun en trekant, som hun skiftevis lægger oven på og tager væk fra et objekt. Herefter spørger hun barnet, hvad det betyder. Pædagogen tager således udgangspunkt i barnets egen erfaring, som bruges til at lære barnet om symbolet på et mere generelt plan.

Design

12 børn i alderen 4-6 år blev observeret sammen med to pædagoger i forbindelse med to undervisningssessioner om skilte og deres betydning. I første session talte pædagoger og børn om symboler på skilte og deres betydning på baggrund af børnenes egne tegninger. I anden session blev hver af de 12 børn individuelt undervist af én af de to pædagoger for at lære om betydningen af et kryds og en trekant: Krydset signalerer typisk et forbud (prohibition), mens trekanten signalerer en advarsel (caution). De to pædagoger benyttede sig af variationsteori, hvor idéen er, at man lærer om et fænomen, når man oplever, at fænomenet er konstant, mens noget andet varierer. Man lærer fx om farven rød, når man oplever, at der også findes andre farver, og at farven rød er konstant. I analysen tager forfatterne udgangspunkt i den anden session, hvor børnene blev undervist én-til-én.

Sørensen, M. (2015). Drama, æstetisk læring og udvikling af dramatisk legekompetence i børnehaven. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet, Institut for Uddannelse og Pædagogik.

Formål

Studiets formål er at undersøge, hvorvidt en dramapædagogisk indsats på én og samme tid kan fungere som æstetisk læreproces, som redskab til at udvikle børns dramatiske legekompetence og som redskab til at styrke børns egne legefællesskaber i en inkluderende retning.

Resultat

Baseret på undersøgelsens resultater konkluderer forfatteren, at den anvendte dramapædagogiske indsats fungerede som en lystbetonet, inkluderende og æstetisk læreproces, hvor hele børnegruppen havde mulighed for at bearbejde og udveksle almenmenneskelige tematikker (såsom oplevelser af at være marginaliseret og udsat for mobning og anden uretfærdig behandling) og udvikle deres dramatiske legekompetence, som de herefter kunne overføre til egne dramatiske legefællesskaber. Studiet viser endvidere, at de udvalgte fokusbørn formåede at overføre dramatisk legekompetence, roller og narrativer indlært i dramaaktiviteterne til egne dramatiske lege. Ifølge forfatteren betød dette, at fokusbørnene ved undersøgelsens afslutning i højere grad indgik som ligeværdige spillere både i dramaaktiviteterne og i børnenes egne legefællesskaber. Endelig peger forfatteren på problemer ved den anvendte dramapædagogiske indsats, såsom at der kun i lav grad var mulighed for, at børnene kunne eksperimentere med instruktørrollen, og at gruppearbejdsformen ikke altid gav plads til, at alle børn kunne deltage lige aktivt i konstruktioner af egne narrativer.

Design

Den anvendte dramapædagogiske indsats bestod af en fast grundmodel med en genkendelig form samt en række grundøvelser (fx klappeleg og farveladeleg) og dramatiseringsformer (inklusive forskellige redskaber såsom dukkespil og improvisation), der kunne anvendes i konkrete dramaforløb med forskellige tematikker. Grundmodellens genkendelige form bestod af tre sammenhængende faser (opvarmning, dramatisering og efterbearbejdning), som blandt andet skulle skabe tryghed for børnene og skabe et frirum til kreativ meddigten inden for de udstukne rammer. De forskellige øvelser og dramatiseringsformer var designet til, at alle børn skulle have lige adgang til deltagelse, og at dramaforløbene skulle udfolde sig i forhold til børnenes egen dramatiske leg, være improvisationsbårne, tematiske og narrative og skulle rumme mulighed for, at børnene kunne bearbejde almenmenneskelige tematikker og udvikle forståelse for sig selv og de andre. Det vil sige, at de enkelte dramaforløb var bundet sammen af et overordnet tema og et gennemgående narrativ men med afsæt i de tematikker, som børnene i forvejen var optaget af. Undersøgelsen tager udgangspunkt i to danske dagtilbud, hvor data blev indsamlet over en periode på syv måneder. Datamaterialet består af deltagende observation, praksisfortællinger (baseret på feltnoter og videoobservation), strukturerede observationer samt fokusgruppeinterviews med børn og pædagoger. Derforuden gør forfatteren brug af børnenes tegninger som dokumentationsform. Fokus var i særlig grad på fem udvalgte børn, der ved studiets start enten slet ikke eller kun i mindre grad var en del af de eksisterende legefællesskaber i dagtilbuddet.

Terreni, L. (2015). Young children's learning in art museums: a review of New Zealand and international literature. European Early Childhood Education Research Journal, 23 (5), 720–742.

Formål
Studiets formål er at undersøge hvad yngre børn får ud af *art music* (klassisk musik) og belyse det hul der er i litteraturen omhandlende yngre børns adgang og brug af kunstmuseer samt hvilken slags læring der forekommer og hvilken rolle pædagogen (the teacher) og kunstformidleren (art educator) spiller.

Resultat
Baseret på litteratur reviews forekommer en række centrale temaer, som artiklen diskuterer. Disse temaer viser, at forskellige typer læring forekommer i forbindelse med børnenes besøg i kunsttilbuddene, at pædagogernes (*the teachers*) og kunstformidlerens (*art educator*) roller er central og at det tværfaglige samarbejde udvikler sig i partnerskaber mellem institutioner (*schools*) og kunstmusser ligesom at pædagogerne (*the teacher's*) udvikler sig professionelt i samarbejdet med kunstmuseerne.

Design
Studiet er udført som et litteraturreview, hvor de temaer der træder frem diskuteres.

5 Studier om inddragelse af digitale redskaber i æstetiske aktiviteter

Studierne i dette undertema belyser betydningen af at inddrage digitale redskaber, som fx tablets, digitale kameraer, apps, interaktive whiteboards osv., som en del af æstetiske aktiviteter i dagtilbuddet. Studierne fokuserer på, hvordan digitale redskaber understøtter børns skabende praksis og måde at udtrykke sig på i forskellige former for æstetiske formsprog. Studierne belyser, hvordan digitale redskaber kan bidrage til det pædagogiske arbejde med forskellige formsprog som fx musik, fotografi, billedkunst og fortælling.

Engesnes, N., Danbolt, I.A. & Hagen, L.A. (2017). «Harpespill, fantasiskalaer og syngende fingre» - om barnehagebarns møter med tre musikkrelaterte apper. Nordisk Barnehageforskning 15(6), 1-17.

Formål

Artiklen undersøger børns møder med tre musikrelaterede apps til Ipad: Air Harp, Bloom og Singing Fingers. Forfatternes hensigt er at bidrage med viden om, hvad musikrelaterede apps kan tilbyde børn af musikalske opdagelser og skabende udforskning i dagtilbuddet. Studiet fokuserer på, hvordan børns interaktion med musikrelaterede apps foregår, og diskuterer de muligheder, som appene tilbyder børnene. Forskningsspørgsmålet er: Hvilke aspekter af skabende handlinger er der i børnenes møder med appene?

Resultat

Studiets resultater tyder på, at der ligger muligheder i appene, som inspirerer til musikalsk udforskning og leg, hvor børns musiske væremåder gives et handlingsrum.
De fleste børn mødte appene for første gang med hurtige bevægelser i hænderne eller fingrene. Efterhånden blev udforskningen mere detaljeret og bar præg af større ro. Ofte var børnene tilstede i hinandens udforskning. De lyttede, kommenterede lydene, lo og kom med forslag til løsninger på forskellige problemstillinger. Når iPad'en skiftede hånd fra barn til barn, plukkede de indspil og ideer op fra de børn, som havde udforsket før dem, og byggede gerne videre på dem. Børnene imiterede både hinanden og de voksne i gruppen.

Ifølge forfatterne peger studiet på, at musikrelaterede apps på iPad kan fungere som værktøj til at gøre forskellige musikalske opdagelser og opleve skaberglæde. Appene kunne indgå i forskellige former for intenderet lydskabning og gav børn mulighed for at udtrykke musikalitet, hvilket peger på, at musikrelaterede apps kan have en retmæssig plads som et supplement til den musikalske mangfoldighed i dagtilbuddet. Ifølge forfatteren har en app på iPad dog også visse begrænsninger og er ikke i alle situationer det rette fysiske redskab eller instrument. Det ses fx i studiet, da et barn søger at spille på iPad'en med et tøjdyrs poter, men skærmen ikke er trykfølsom for bløde poter og i øvrigt ikke passer til barnets mere kropsligt aktive musikudforskning, som involverer det at hoppe op og ned i en sofa.

Design

Seks grupper med fire til seks børn i alderen 5-6 år deltog i studiet, og artiklen bygger på observationer af børnenes møder med appene. De deltagende børn, som kom fra i alt fire dagtilbud, blev rekrutteret gennem forfatternes kontakt til studerende på pædagoguddannelsen. Der blev foretaget observationer af musikaktiviteter i dagtilbuddene, hvor forfatterne indgik som deltagende observatører. Under musikaktiviteterne blev børnene præsenteret for én applikation af gangen ved at iPad'en blev lagt på bordet eller gulvet og den aktuelle applikation blev åbnet, mens børnene sad rundt om og kiggede på. Forfatterne demonstrerede kort, hvordan applikationen lavede lyd, hvorefter børnene fik lov at prøve applikationen efter tur, mens de andre børn lyttede og observerede. Studiets datamateriale består af feltnoter og fotografier fra observationer af børnenes første møder med appene. Analysen følger en hermeneutisk tilnærmning, og forfatterne inddrager observationer, som er udvalgt til at vise forskellige sider ved appene som kilder til musikalske oplevelser og opdagelser. Centrale begreber i studiet er affordance, musikkens grundelementer og børns musiske udtryksmåder.

Magnusson, L. O. (2017). Treåringar, kameror och förskola – en serie diffraktiva rörelser. Doktorsavhandling. Göteborg: ArtMonitor, Göteborgs universitet.

Formål

Afhandlingen undersøger, hvad der sker, når 3-årige børn i dagtilbud gives adgang til digitalkameraer. Studiets udgangspunkt er, at pædagoger i dagtilbud ofte dokumenterer børns udvikling, læring, handlinger og relationer ved hjælp af fotografier, hvorved børnene defineres og beskrives af pædagogernes fotografiske blikke. Ved at give børnene adgang til digitalkameraer ønsker forfatteren at give børnene mulighed for at tage del i den visuelle dokumentation i dagtilbuddet og at påvirke og forandre meningsskabelsen i og omkring den fotografiske kultur i dagtilbuddet.

Resultat

Overordnet viser resultaterne, at når børn i dagtilbud gives adgang til digitalkameraer, gives de samtidig mulighed for at tilføre deres egne perspektiver og æstetiske udtryk til den visuelle dokumentation, som foregår i dagtilbuddet.

Studiets analyser viser, at børnene anvender kameraerne på en række forskellige måder og ikke bare som et kamera. De leger med kameraerne, bærer rundt på dem, tager dem med på toilettet, pakker dem ned i tasker osv. Ifølge forfatteren bliver kameraet et værktøj, som børnene bruger til at opdage og synliggøre deres omverden. Det kan bl.a. handle om, at børnene bruger kameraet til at fokusere på detaljer, såsom nærbilleder af en sandkage, men også ved at børnene bruger kameraets display til at afskærme det, som er uden for billedet. Et eksempel på dette er en dreng, som sidder og retter kameraet mod et træ for derefter at rejse sig op og langsomt nærme sig træet, samtidig med at han kigger på træet gennem kameraets display, som i et forsøg på at fange et mere og mere detaljeret billede af træet. Ifølge forfatteren kan dette forstås som en *æstetisk attraktion*, som opstår og udspiller sig mellem drengen, synet, kameraet og træet, og herved bliver drengens anvendelse af kameraet både opdagende og skabende.

Studiet viser også, at når børn får adgang til kameraer, brydes de voksnes dominans over, hvad der dokumenteres i dagtilbuddet, og hvordan det gøres. Dette sker bl.a. ved, at børnene fotograferer de voksne i dagtilbuddet, hvorved børnene både undersøger og dokumenterer de voksnes kroppe og deres handlinger. Dermed gives børnene også mulighed for at deltage som en slags demokratiske aktører i dagtilbuddet. Ifølge forfatteren bliver børnenes perspektiver særligt tydelige, når børnene retter kameraerne mod de voksne, idet børnene her synliggør en mængde magtforhold og samtidig viser visuel modstand mod de materielle og diskursive hverdagspraktikker og regler, der

findes i dagtilbuddet. Men børnene fotograferer også ofte hinanden. I modsætning til når pædagogerne fotograferer børnene, har børnene en tydelig etisk holdning til hinanden, når de fotograferer hinanden, konkluderer forfatteren. Det viser sig ofte i form af, at børnene spørger hinanden om lov til at tage et billede, inden de fotograferer.

Design

Dataindsamlingen er foregået i to dagtilbud (förskoler), hvor forfatteren har foretaget sammenlagt seks ugers observation. Forfatteren gav to grupper af 3-årige børn adgang til digitalkameraer, men børnene fik ingen instruktioner i, hvordan kameraet skulle anvendes. Forfatteren har ikke aktivt styret, på hvilke måder børnene skulle fotografere. Børnene blev blot bedt om at fotografere det, de lavede i dagtilbuddet. Ingen af de deltagende børn har tidligere anvendt digitalkameraer i dagtilbuddet men bliver derimod ofte dokumenteret via fotografier, der sættes op på vægge i institutionen og i børnenes porteføljer. Datamaterialet består af forfatterens videooptagelser af børnenes anvendelse af digitalkameraerne, forfatterens feltnoter samt de fotografier, som børnene tog i forbindelse med dataindsamlingen. Det samlede datamateriale analyseres med afsæt i poststrukturalistiske perspektiver, herunder Karen Barads begrebsapparat om *agential realism*.

Nilsen, M., Lundin, M., Wallerstedt, C., & Pramling, N. (2016). The tablet computer as a mediational means in a preschool art activity I: Garvis, S., & Lemon, N. (red.). Understanding digital technologies and young children: An international perspective, 139–154. London: Routledge.

Formål

Formålet er at undersøge, hvordan det påvirker veletablerede aktiviteter i dagtilbud såsom aktiviteter med billedkunst, at disse aktiviteter gennemføres ved hjælp af digitale værktøjer som tablets. Der ses særligt på, hvilken indflydelse tablets har på børnenes klippe og klistre-aktiviteter.

Resultat

Studiet viser, at barnet bruger tabletten som et visuelt måleinstrument til at orientere sig i insektets fysik ved hjælp af billedet af det valgte insekt, når hun skal udforme sit eget insekt. Hun bruger det fx til at 'måle' længden af insektets ben, når hun skal lave benene til sit eget insekt. Tabletten bruges også som en opslagsbog, hvori inspiration til udformningen af barnets eget insekt hentes. Billedet på tabletten tilbyder en digital todimensionel model, der omdannes til et materielt artefakt. Forfatterne peger på, at barnets handlen (agency) begrænses af, at pædagogen tager kontrollen med teknologien i starten af aktiviteten, og at barnet og pædagogen har svært ved at være til stede i aktiviteten på samme tid. Mens barnet er til stede her og nu i processen, har pædagogen rykket sig videre til de næste skridt i processen, som ifølge forfatterne kan udspringe af traditionelle idealer for, hvad aktiviteter med billedkunst i dagtilbud indebærer.

Forfatterne understreger vigtigheden af at skelne mellem hardware (tablet) og software (apps) og ikke at bruge teknologi (technology) som et overordnet begreb. Ifølge forfatterne dækker begrebet teknologi over forskellige funktioner og forskellige muligheder og begrænsninger i henholdsvis hardware og software.

Design

Data er indsamlet over en periode på fire måneder og består af videoobservationer af fem pædagoger (teachers) og 33 børn i alderen 1-5 år samt interviews og uformelle samtaler med de fem pædagoger. I studiet analyseres én aktivitet med billedkunst (planlagt af en pædagog), hvor en pædagog og en 4-årig pige udfører en klippe og klistre-aktivitet ved hjælp af biologi-appen My First Bug

App. Aktiviteten varer 10 minutter, og pigen skal klippe og klistre et insekt, som hun udvælger blandt 37 forskellige insekter i appen.

Skantz Åberg, E. (2017). 'Horrible or happy – we'll have a little grey now': aesthetic judgements in children's narration with an interactive whiteboard. International Journal of Early Years Education 25(1), 72-88.

Formål
Studiets formål er at undersøge, hvad der sker, når 6-årige børn instrueres i at skabe digitale fortællinger ved hjælp af en interaktiv whiteboardtavle. Studiet fokuserer særligt på, hvilke interaktioner der udspiller sig mellem børnene, en pædagog og det digitale værktøj, og hvad henholdsvis børnene og pædagogen orienterer sig mod i aktiviteter med digital historiefortælling.

Resultat
Overordnet viser resultaterne, at pædagogen primært fokuserer på det verbale i historiefortællingen, mens børnene orienterer sig mod de visuelle elementer. Dette resultat indikerer ifølge forfatteren, at pædagoger i højere grad bør anerkende den vigtige rolle, som æstetisk vurdering spiller i den måde, hvorpå børn skaber fortællinger ved hjælp af en interaktiv whiteboardtavle.

Analysen viser, at pædagogen kæmper med at skabe en fælles opmærksomhed i aktiviteterne med digital historiefortælling, mens børnene indbyrdes i højere grad formår at skabe intersubjektivitet i aktiviteten. Selv om pædagogen anerkender børnenes kreative virksomhed i form af deres illustrationer på whiteboardtavlen, opfordrer hun i overvejende grad børnene til at formulere deres historier verbalt. Studiet viser, at selv når pædagogen forsøger at støtte børnenes narrative læring, retter børnene deres opmærksomhed mod de visuelle elementer på tavlen, hvilket sommetider fører til, at pædagogen og børnene ikke opnår tilstrækkelig intersubjektivitet i aktiviteten. Ifølge forfatteren kan dette hænge sammen med det valgte digitale værktøj. En interaktiv whiteboardtavle har en åben grænseflade (interface), der giver mulighed for ubegrænset tegning/skrivning på en stor skærm. Men fordi pædagogen har afgrænset skærmen ved at dele den op i fire, nummererede felter, støttes børnenes kreative udfoldelse indirekte af en bestemt narrativ struktur. Ifølge forfatteren kan dette have påvirket børnenes fortællinger.

Studiet viser også, at børnene ofte gør brug af æstetiske vurderinger i aktiviteter med historiefortælling, både når de vurderer handlinger og visuelle objekter. Analysen peger på, at æstetiske vurderinger spiller en mere betydningsfuld rolle end blot at udtrykke børnenes præferencer og smag. Ifølge forfatteren er æstetiske vurderinger primært vigtige, fordi de kan være indikatorer på, hvad børn lærer i en aktivitet. Børnene bruger således æstetiske vurderinger i kraft af verbale udtryk som 'underlig' og 'bedre' til at identificere, hvad der er relevant i deres billedmateriale. Dette ses eksempelvis, når to børn diskuterer baggrundsfarven på deres illustrationer og herved lærer, at et visuelt objekt fremstår mere synligt med en lys baggrundsfarve.

Design
Data blev indsamlet i en svensk børnehaveklasse (preschool class), og studiet inkluderer én pædagog (preschool teacher), fire 6-årige børn og et barn på 7 år. De deltagende børn blev observeret, mens de parvis lavede aktiviteter med digital historiefortælling. Konkret undersøges det, hvordan børnene og pædagogen kommunikerer og interagerer med hinanden og med det digitale værktøj. Aktiviteten var forberedt af pædagogen, som ved hjælp af softwareprogrammet Notebook havde optegnet fire tomme, nummererede felter på whiteboardtavlen med det formål at give aktiviteten en narrativ struktur. I disse felter kunne børnene tegne illustrationer til deres historie. I løbet af aktiviteten instruerede pædagogen børnene verbalt og ved at pege på de optegnede felter.

I alt blev seks fortællinger videooptaget med to kameraer, ét rettet mod whiteboardtavlen og ét rettet mod børnenes ansigter. Det empiriske materiale analyseres ud fra begreberne *scaffolding* og *æstetisk vurdering* (aesthetic judgement). Scaffolding beskriver pædagogens måde at støtte børnene i gradvist at blive mere selvstændige i at løse en opgave, mens forfatteren definerer æstetisk vurdering som, hvordan børnene vurderer noget ud fra præference og smag. Med afsæt i interaktionsanalyse har studiet særligt fokus på børnenes verbale udtryk i en søgen efter deres meningsskabelse og narrative læring.

6 Studier om tilrettelæggelse af det pædagogiske arbejde ift. mangfoldige fællesskaber, kulturelle normer og værdier

Studierne i dette undertema har fokus på, hvordan det pædagogiske arbejde med kultur, normer og værdier tilrettelægges med fokus på bl.a. køn, etnicitet og religion for at skabe mangfoldige dagtilbud. Dette indebærer også studier, der omhandler det pædagogiske personales pædagogiske arbejde med inklusion i fællesskaber – både børns egne mere spontane fællesskaber og fællesskaber, som det pædagogiske personale arrangerer. Studierne fokuserer på, hvordan fællesskaber giver børn mulighed for medbestemmelse og indflydelse i dagtilbuddet. Det kan f.eks. være i hverdags- og rutinesituationer, ligesom det kan være i samarbejdet med forældre, der har forskellige kulturelle og/eller religiøse baggrunde.

Andreassen, B. & Øvrebø, E. M. (2017). Religiøse spiseforskrifter i barnehagen. En kvalitativ undersøkelse om barnehagers strategier for tilpasning i møte med islamske spiseforskrifter. Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning 16(1), 1-15.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvilke strategier dagtilbud vælger til at håndtere krav fra forældre om hensyntagen til religiøse spiseforskrifter.

Resultat
Analysen af interviewene peger på to hovedstrategier, som dagtilbuddene vælger, når de tilpasser maden til religiøse spiseforskrifter: enten serveres mad, som alle børn kan spise, eller også differentieres der mellem to måltidsvalg, hvor det ene er for de muslimske børn.

De dagtilbud, som vælger at servere den samme mad til alle børn, begrunder deres strategi i et ønske om ikke at udstille bestemte børn som anderledes. Argumentet for at servere forskellig mad til børnene bunder omvendt i en opfattelse af, at børn skal lære at forholde sig til forskellighed. Studiets forfattere konkluderer dog, at begrundelserne primært er karakteriserede ved en pragmatisk stillingtagen til spørgsmålet om tilpasning af måltider til religiøse spiseforskrifter. Det betyder, at de pædagogiske begrundelser for at vælge bestemte strategier kommer efter overvejelser af mere praktisk karakter, som fx handler om tilgængeligheden af halalkød eller forhold relateret til økonomi og logistik. Herudfra vurderer forfatterne, at begrundelserne præges af en mangel på pædagogisk fagsprog.

Design
Det empiriske materiale består af syv semistrukturerede kvalitative interviews med dagtilbudsledere (styrere og pedagogiske ledere) i kommunale og private dagtilbud (barnehager). I interviewene spørger forfatterne blandt andet ind til mad og måltidssituationer generelt i dagtilbuddet, ligesom de mere specifikt beder informanterne om at redegøre for og begrunde det enkelte dagtilbuds strategier for tilpasning af maden til religiøse spiseforskrifter. Fokus i artiklen er på tilpasning

til muslimske spiseforskrifter. Interviewanalysen er inspireret af Malterud samt Kvale og Brinkmanns metoder til meningskategorisering af kvalitative data.

Eide, B.J., Os, E. & Samuelsson, I.P. (2012). Små barns medvirkning i samlingsstunder. Nordisk Barnehageforskning 5(4), 1-21.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge børns mulighed for deltagelse og medbestemmelse under fællessamlinger i otte norske dagtilbud.

Resultat
Studiet viser, at der under fællessamlingerne ikke gives plads til børnenes medbestemmelse. Børn bliver både set og hørt under fællessamlinger. De bliver lyttet til, når det er deres tur, og pædagogerne vælger fremgangsmåder, således at børnene hver især bliver set og hørt. Under fællessamlingerne tages også højde for børnenes perspektiver i den forstand, at pædagogerne udvælger indhold og metoder, som er tilpasset børnene. Børnene får imidlertid ikke indflydelse på beslutninger, der har betydning for det enkelte barn, børnegruppen og deres hverdag i dagtilbuddet. Børnenes perspektiver blev kun inddraget, når de er i overensstemmelse med pædagogernes planer. Undersøgelsen efterspørger udvikling af mere moderne fællessamlinger, der fremmer børns muligheder for medbestemmelse.

Design
Studiet tager udgangspunkt i otte småbørnsgrupper fra forskellige dagtilbud i Norge. Der indgår mellem ni og 12 børn i hver gruppe. Data omfatter videooptagelser af otte fællessamlinger, hvor længden på fællessamlingerne varierer fra fem til 39 minutter. Studiets rammesættes teoretisk med Shiers model om deltagelse og medbestemmelse. Ved indsamling og analyse af data bearbejdes data i forhold til i alt fem kategorier. Den første angår, hvorvidt og hvordan barnet bliver lyttet til under fællessamlingerne. Den næste er, om barnet bliver støttet i at udtrykke sine meninger. Den tredje er, om der bliver taget hensyn til barnets perspektiver. Den fjerde er, om barnet deltager i beslutningsprocesser. Den femte er, om barnet tildeles magt og ansvar for beslutninger.

Emilson, A. & Johansson, E. (2013). Participation and Gender in Circle-Time Situations in Preschool. International Journal of Early Years Education, 21 (1), 56-69.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvilke faktorer der er afgørende for svenske og norske børns deltagelsesmåder og muligheder ved samlinger i daginstitutioner, samt hvilken rolle deres køn spiller i den forbindelse. Studiet undersøger, hvordan børns deltagelse formidles til hhv. drenge og piger, og hvilke kønsrelaterede mønstre der opstår i voksen-barn-interaktioner ved samlinger.

Resultat
Studiet finder, at pædagogerne lægger stor vægt på og værdi i samlingsstunderne, der ses som vigtige for styrkelsen af kollektivet. Studiet finder, at der samtidig eksisterer en spænding mellem kollektive og individuelle behov. Studiet viser, at det enkelte barns deltagelse ved samlinger er betinget både af barnets egen villighed til at tage initiativ og af, hvorvidt pædagogen opfordrer det enkelte barn eller gruppen som helhed til aktiv deltagelse. Ved aktivt at engagere sig i den pædagogiske aktivitet (fx historiefortælling) kan børnene få indflydelse på aktiviteten, men studiet finder samtidig, at pigerne oftere tager aktivt del i og er mere trygge ved samlingerne, mens drengene

omvendt indtager en mere passiv position. Studiet finder også, at selvom børnene ved samlinger forventes at deltage og opføre sig på særlige måder, så er børnene til stede på deres egne præmisser og kontrollerer selv graden af egen deltagelse. Endelig peger studiet på, at der er en tendens til, at maskulinitet udgør en norm, som femininitet vurderes og værdisættes ud fra, hvilket bl.a. kommer til udtryk ved, at en pædagog under historiefortælling beskriver den kvindelige figur i historien som særlig dygtig, fordi hun kan køre bil, og derved implicit giver udtryk for, at det at kunne køre bil er en primært maskulin egenskab. Dog skal der tages forbehold for dette sidste resultat, da det udelukkende baserer sig på en af de undersøgte institutioner. Derudover påpeges det også, at det er svært at påvise kønsmønstre i deltagelsessamspillet mellem børn og voksne.

Design

Datamaterialet består af videoobservationer af voksen-barn-interaktioner ved samlinger i både svenske og norske daginstitutioner. Fra hvert land deltog 6 grupper for børn i alderen 1-3 år samt deres pædagoger (i alt 121 børn, heraf 56 drenge og 65 piger, samt 40 pædagoger). Hver børnegruppe blev filmet fire gange under samlinger, hvilket sammenlagt gav 48 rundkredssituationer svarende til 840 minutters videooptagelser.

Munck, C. C. C. (2017). Små børns fællesskabelse i en flertydig vuggestuepraksis. Ph.d. afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Formål

Formålet er at undersøge, hvordan små børn indgår i fællesskaber med hinanden i vuggestuens hverdag, og hvordan børnenes fællesskabelse hænger sammen med pædagogernes bestræbelser på at inkludere og opspore børn med behov for særlig støtte.

Resultat

Overordnet viser studiet, at små børns fællesskaber i vuggestuen er gensidigt betingede af pædagogernes muligheder for at udforske hverdagen med børnene. Herudover peger analyserne på, at børnenes fællesskabelse i vuggestuen vanskeliggøres, når pædagogerne samtidig skal evaluere og dokumentere børns deltagelse og kompetenceudvikling. Forfatteren konkluderer, at når pædagogerne ansvarliggøres for at opspore og vurdere bekymringsvækkende børn, begrænses fleksibiliteten i den pædagogiske hverdagspraksis, og pædagogernes muligheder for at inddrage børnenes perspektiver indskrænkes.

Forfatteren finder, at pædagogernes bestræbelser på at inkludere alle børn og samtidig opspore de børn, der har behov for særlig støtte, skaber en række dilemmaer for pædagogerne. Flere af pædagogerne giver udtryk for, at i situationer, hvor evaluering bliver centralt, er det vanskeligt at udforske hverdagen sammen med børnene og dermed inddrage børnenes bidrag til de fælles aktiviteter. Måden, hvorpå børnenes hverdagsliv og læringsaktiviteter tilrettelægges af de voksne, får således betydning for børnenes fællesskabelse, og for hvordan børnene kan forfølge egne interesser og få indflydelse på det, der sker samt lære heraf. For børnene betyder det, at deres indflydelse på hverdagens aktiviteter og deres mulighed for sammen at undersøge omverdenen, begrænses. Et eksempel er, da de voksne forsøger at etablere en læringsaktivitet i form af en skattejagt, hvor børnene skal finde farver og former på legepladsen, mens børnene er optaget af at hoppe i en stor vandpyt sammen. De voksne er altså optaget af en dagsorden, der på sin vis foregår afkoblet fra børnenes egne undersøgelser og interesser. Ifølge forfatteren illustrerer dette, hvordan et entydigt fokus på afviklingen af en dokumenterbar læringsaktivitet vanskeliggør, at de voksne ser, hvordan børnene selv skaber en læringssituation og ser, hvordan børnenes fællesskabelse er forbundet til de pædagogiske aktiviteter i vuggestuen.

Analyserne peger også på, at pædagogerne står alene med at håndtere opsporings- og vurderingsarbejdet, og at flere pædagoger udtrykker ønske om mere sparring og hjælp fra særligt PPR-psykologer, således at vurderingsarbejdet i højere grad gøres til et fælles anliggende via det tværfaglige samarbejde.

Design

Afhandlingens empiriske fundament består af et 10 måneder langt feltarbejde i to vuggestuegrupper med børn i alderen 1-2 år. Vuggestuerne er udvalgt, fordi de kan betegnes som ressourcestærke, og fordi flere af de ansatte har deltaget i udviklingsprojekter eller efter- og videreuddannelse omhandlende fx inklusion i dagtilbud. Gennem deltagerobservationer udforsker forfatteren børnenes deltagelse og fællesskabelse i de pædagogiske aktiviteter og rutiner "samling", "legepladsliv" og "mellemrum" samt det pædagogiske arbejde med inklusion og opsporing. Datamaterialet består af feltnoter, situerede samtaler med vuggestuepersonalet samt semistrukturerede interview med to udvalgte pædagoger, en PPR-psykolog og teamlederen af et ressourceteam. I tillæg har forfatteren observeret tværfaglige møder, personalemøder og pædagogmøder, ligesom forfatteren inddrager forskellige dokumenter, såsom årsplaner, mødereferater og kommunale samarbejdsprocedurer.

Puskás, T., & Andersson, A. (2017). "Why Do We Celebrate …?" Filling Traditions with Meaning in an Ethnically Diverse Swedish Preschool. International Journal of Early Childhood 49(1), 21-37.

Formål

Dette studie har til formål at undersøge, hvordan medarbejdere og børn i et etnisk mangfoldigt dagtilbud forhandler betydningen af kulturelle traditioner, som fejres i svenske dagtilbud.

Resultat

Overordnet viser studiet, at medarbejderne forsøger at skabe en balance mellem at imødekomme børnenes egne initiativer og idéer og at videregive "en kulturel arv", som er et mål i læreplanen. I læreplanen fremgår det dog ifølge forfatterne ikke tydeligt, hvorvidt religion skal ses som en del af den kulturelle arv eller ej. Herved opstår der didaktiske dilemmaer om, hvordan kulturarv skal videregives uden at reproducere kulturelle narrativer med en religiøs bibetydning.

Analysen viser, at narrativer om kulturelle traditioner med et religiøst islæt skaber usikkerhed hos medarbejderne, idet de bliver i tvivl om, hvordan de skal tale med børnene om traditioner som påske og jul. Ifølge forfatterne kan denne usikkerhed enten forklares ved, at ordlyden i læreplanen er uklar, eller ved at medarbejderne mangler tilstrækkelig viden om kulturelle narrativer med et religiøst islæt, fordi religion ikke er en integreret del af deres uddannelse. Endelig kan det ifølge forfatterne forklares ved, at medarbejderne betragter den slags narrativer som værende for komplekse til, at de kan forklare dem til børnene på en meningsfuld måde.

Design

Datamaterialet består af videooptagelser af tre samlinger (circle times). Samlingerne foregik på den måde, at børn og medarbejdere sad i en rundkreds og diskuterede spørgsmålet: "Hvorfor fejrer vi… (påske, jul og valentinsdag)?". Én medarbejder havde ansvar for at strukturere aktiviteten ved at stille spørgsmål og tildele taletid, mens en anden medarbejder havde ansvar for at skrive børnenes svar ned på et mindmap. I alt deltog fire medarbejdere og 19 børn i alderen 3-6 år. Børnegruppen var mangfoldig hvad angår kultur, religion og sprog, ligesom de deltagende medarbejdere også repræsenterede forskellige etniske og uddannelsesmæssige baggrunde. Forfatterne analyserer videooptagelser og mindmaps ud fra en narrativ tilgang inspireret af Mikhail M. Bakhtins teori om dialogisme og adressivitet samt Robin Alexanders idéer om dialogisk undervisning.

Schmidt, L. S. K. (2017). Pædagogers samfundsmæssige roller i forældresamarbejde. Center for Pædagogik, Professionshøjskolen Absalon.

Formål
Studiet har to specifikke mål, nemlig at undersøge (1) hvad politiske krav om tidlig læring for småbørn betyder for samarbejdet mellem forældre og pædagoger i dagtilbud, og (2) hvilke forskelligartede positioner forældre og pædagoger etablerer i samarbejdet, og hvad de forventer af hinanden, særligt før og omkring skolestart.

Resultat
Rapportens makro- og mikroanalyser viser, at der lægges vægt på idealer om, at pædagoger og forældre skal indgå i partnerskaber med hinanden om at opfylde politisk fastsatte mål for tidlig læring, samt idealer om at pædagoger skal have en mere instruerende og vejledende rolle over for forældrene, sådan at hjemmemiljøet bliver et læringsmiljø. Ifølge forfatteren skubber dette bl.a. til pædagogernes opfattede grænser for, hvad der er privat og offentligt, og at der derfor kan opstå udfordringer, når pædagogerne forventes at krydse de grænsedragninger. Resultaterne peger også på, at forældre kategoriseres ud fra kulturelt ladede normer og værdier, fx når de ift. sociale og økonomiske indkomstgrupper ses som 'høj' eller 'lav', eller når læringsmiljøet i hjemmet ses som at være 'stærkt' eller 'svagt'. Jo mere barnets forældre ses som nogle, der kommer fra 'lavere' sociale lag, jo vigtigere ses det at intervenere og involvere forældre ift. barnets hjemmemiljø. Dagtilbuddet ses således som kompensatorisk for hjemmet.

Rapportens hverdagslivsanalyser viser, at pædagoger og forældre dagligt skal forholde sig til mange sameksisterende og konkurrerende hensyn, praksisser og tænkemåder om børns læring og velbefindende. Analysen peger på, at i de to deltagende dagtilbud er en væsentlig del af forældres sociale forpligtelser det at være til stede ift. børnenes hverdag, men hvilke normer og værdier, der er, for hvad der udgør forpligtelser, defineres lokalt i det enkelte dagtilbud. I praksis ser pædagoger og forældre ofte forskelligt på, hvad det er nødvendigt, de bidrager med ift. sociale og formaliserede fællesskaber og praksisser i dagtilbuddet, og hvad børnene og det enkelte barn behøver. Det ses eksempelvis når pædagoger, ledere og forældre har forskellige syn på, hvilke af dagtilbuddets formelle formål, der skal være i centrum for deres praksisser og børnenes hverdag. Eller når der opstår uenigheder mellem pædagoger og forældre om, hvorvidt et barn er parat til at begynde i skole, og de diskussioner som dette afstedkommer. Forfatteren finder også en tendens til, at relationer mellem dagtilbud, hjem og skole bliver set som noget, der primært omfatter samarbejde og samhandlinger mellem voksne, hvilket kan komme til at betyde, at børnene reduceres til at blive genstand for samarbejdet.

Design
I rapporten kombineres makro- og mikro policyanalyser af relationer mellem dagtilbud, hjem og skole med hverdagslivsanalyser af pædagogers og forældres konkrete samarbejder i praksis. Forfatteren trækker på en række forskellige empiriske data, herunder udvalgte transnationale og nationale dokumenter med politiske krav og tiltag for dagtilbudsområdet samt kommunale og lokale dokumenter med institutionelle retningslinjer for, hvad pædagoger og forældre skal samarbejde med hinanden om, fx daginstitutioners informationspjecer til forældre. Derudover består datamaterialet af transskriptioner fra fire deltagerorienterede seminarer med et udvalg af ledere, pædagoger og medlemmer fra forældrebestyrelser, der mødes på tværs af fem dagtilbud fra tre forskellige kommuner, samt etnografisk inspirerede feltbesøg og observationer i to af de deltagende dagtilbud.

Shutts, K., Kenward, B., Falk, H., Ivegran, A., & Fawcett, C. (2017). Early preschool environments and gender: Effects of gender pedagogy in Sweden. Journal of Experimental Child Psychology 162, 1-17.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, om der er forskel på 3-6-årige børns måde at opfatte køn på, alt efter om de går i et dagtilbud, som arbejder med kønsneutral pædagogik (gender-neutral pedagogy), eller i et konventionelt dagtilbud. Forfatterne definerer et kønsneutralt dagtilbud som et dagtilbud, hvor der findes specifikke politikker og praksisformer rettet mod aktivt at skabe et kønsneutralt miljø.

Resultat
Sammenlignet med børn fra konventionelle dagtilbud var en større andel af børnene i det kønsneutrale dagtilbud interesserede i at lege med ukendte børn af det modsatte køn. Ligeledes fik børnene fra det kønsneutrale dagtilbud en lavere score i den opgave, som omhandlede kønslig stereotypisering, hvilket vil sige, at de i mindre grad var tilbøjelige til at tildele ukendte drenge og piger særlige kulturelt bestemte træk. Derimod var børnene i det kønsneutrale dagtilbud ikke mindre tilbøjelige til automatisk at kode andre menneskers køn, og sandsynligheden for at vælge børn af samme køn som sine foretrukne legekammerater fra dagtilbuddet (kendte børn) var lige stor uanset dagtilbudstype.

Ifølge forfatterne peger resultaterne på, at kønsneutral pædagogik kan have en moderat indflydelse på, hvad børn tænker og føler om mennesker af forskelligt køn, mens børns tendens til spontant at bemærke køn tilsyneladende ikke bliver påvirket. Den pædagogiske praksis i dagtilbuddet kan således have en meningsfuld effekt på børns kønsopfattelser tidligt i deres udvikling. Forfatterne understreger dog også, at tilstedeværelsen af automatisk kodning af køn, kønslige præferencer og stereotypisering blandt børn i begge typer dagtilbud indikerer, at andre faktorer end dagtilbudspædagogik bidrager til børns udvikling af kønskategorier tidligt i livet.

Design
For at teste, hvorvidt dagtilbudsmiljøet indvirker på børns opmærksomhed på køn, deltager 80 3-6-årige børn fra henholdsvis ét kønsneutralt og tre konventionelle dagtilbud i en række målinger designet til at vurdere kønsbaserede sociale præferencer, kønsstereotyper og automatisk kodning af køn. Børnene gennemfører en opgave om automatisk kodning af køn, hvorefter de bliver stillet forskellige opgaver beregnet til at vurdere deres kønsopfattelser og kønslige stereotypificering. I opgaverne ser børnene på en række farvefotografier af børn iklædt kønsneutralt tøj, men med forskellig hårlængde og tydelige drenge/pigenavne. En opgave består fx i, at barnet ser et billede af en dreng og et billede af en pige, og dernæst stilles spørgsmålet: ”Hvilket barn ville du helst lege med? Du kan vælge Miranda, Dennis eller dem begge”. Formålet med de forskellige opgaver er at undersøge, om børnene fra det kønsneutrale dagtilbud er mindre opmærksomme på køn eller mindre tilbøjelige til at trække på kønsmarkører end børn fra konventionelle dagtilbud. Børnenes forældre supplerer med information om fx familiens uddannelsesniveau og valg af dagtilbud. Datamaterialet analyseres statistisk med brug af generaliserede lineære regressionsmodeller.

Zachrisen, B. (2017). Kultursensitiv omsorg i barnehagen. Barn: Forskning om barn og barndom i Norden 2017(2-3), 105-119.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvordan kultursensitiv omsorg kan komme til udtryk i dagtilbud, der er præget af etnisk mangfoldighed.

Resultat
Den ene observation indebærer et 'fortæller-fællesskab', hvor børnene skal være fælles om at fortælle en historie. Temaet, som blev valgt til fælles-fortællingen, henviste til børnenes forskellige etniske baggrunde. Dette viser ifølge forskeren, at børnene bliver mødt både som enkeltindivider med forskellige erfaringer og præferencer og som vigtige medlemmer af et fællesskab. Den anden observation indebærer en samtale mellem tre børn med fælles modersmål og samme etniske baggrund og en pædagog. Under samtalen begyndte et af børnene at tale et andet sprog end norsk, hvortil pædagogen insisterede på, at barnet skulle tale norsk. Herefter valgte barnet at trække sig væk fra fællesskabet frem for at kommunikere på norsk. Forskeren finder, at barnets nonverbale udtryk, og de ressourcer børnene havde med hensyn til fælles modersmål, venskabsrelationer og etnisk baggrund ikke blev tillagt megen betydning. Dette kan ifølge forskeren, forhindre børn i at opleve kultursensitiv omsorg.

Ydermere beskriver forskeren, at børnenes forskellige positioner i fællesskabet, som beskrevet i ovennævnte eksempler, kan være et udtryk for, hvordan børn oplever mening i samspillet med pædagogerne samt pædagogernes handlinger som omsorg.

Design
Studiet tager udgangspunkt i tre måneders feltarbejde, hvor forskeren har observeret interaktioner mellem det pædagogiske personale og børn for at undersøge det pædagogiske personales kommunikation med børnene i relation til børnenes etniske baggrunde. Observationerne varede fra nogle få minutter til cirka en time. I alt blev 120 observationer nedskrevet. Det empiriske materiale stammer fra ét privat- og ét kommunalt dagtilbud, hvor i alt 54 børn i alderen 2-6 år og 18 ansatte deltog. To observationer blev udvalgt til analysen, som repræsenterer forskellige indfaldsvinkler til kultursensitiv omsorg inden for en dagtilbudskontekst. I analysen trækker forskerne på Pierre Bourdieus begreber *kulturel kapital*, *social kapital* og *anerkendelse*.

Appendiks A – Litteraturliste

Andreassen, B. & Øvrebø, E. M. (2017). Religiøse spiseforskrifter i barnehagen. En kvalitativ undersøkelse om barnehagers strategier for tilpasning i møte med islamske spiseforskrifter. *Nordisk Barnehageforskning 16(1)*, 1-15.

Björklund, C., Nilsen, M., & Pramling Samuelsson, I. (2016). Berättelser som redskap för att föra och följa resonemang. *Nordisk Barnehageforskning 12(5)*, 1-18.

Björklund, E. (2008). *Att erövra litteracitet: Små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan.* Göteborg: Göteborgs Universitet

Carlsen, K. (2015). *Formning i barnehagen i lys av Reggio Emilias atelierkultur*. Åbo: Åbo Akademis forläg.

Carlsson, M. A. Pramling, N., Samuelsson, I. P. (2008). Från görande till lärande och förståelse: En studie av lärares lärande inom estetik: *Nordisk Barnehageforskning 1 (1)*, 41-51.

Ehrlin, A. (2012). *Att lära av och med varandra. En etnografisk studie av musik i förskolan i en flerspråkig miljö.* Ph.d.-afhandling. Örebro universitet.

Ehrlin, A., Insulander, E. & Sandberg, A. (2015). Perspectives on Entrepreneurial Learning in the Early Years of Education. *Journal of Education and Human Development 4(3)*, 40-58.

Eide, B.J., Os, E. & Samuelsson, I.P. (2012). Små barns medvirkning i samlingsstunder. *Nordisk Barnehageforskning 5(4)*, 1-21.

Emilson, A. & Johansson, E. (2013). Participation and Gender in Circle-Time Situations in Preschool. *International Journal of Early Years Education, 21 (1)*, 56-69.

Engesnes, N., Danbolt, I.A. & Hagen, L.A. (2017). «Harpespill, fantasiskalaer og syngende fingre» - om barnehagebarns møter med tre musikkrelaterte apper. *Nordisk Barnehageforskning 15(6)*, 1-17.

Frisch, N. S. (2008). Når øyet styrer hånden: Om mestringsprosesser i barnehagen. *FORMakademisk 1 (1)*, 85-95.

Holmberg, Y. (2012). Musikstunder i förskolepraktik: Samband mellan musikens mening, aktivitet och aktivitetsformer. *Nordisk Barnehageforskning 5(23)*, 1-14.

Holmberg, Y. (2014). *Musikskap: Musikstunders didaktik i förskolepraktiker*. Doktorsavhandlingar. Fakulteten för lärande och samhälle, Malmö Högskola.

Häikiö, T. (2007). *Barns estetiska läroprocesser: atelierista i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Kultti, A. (2013). Singing as language learning activity in multilingual toddler groups in preschool. *Early Child Development and Care, 183 (12)*, 1955-1969.

Lind, U. (2010). *Blickens ordning: Bildspråk och estetiska lärprocesser som kulturform och kunskapsform*. Stockholm: Institutionen för didaktik och pedagogiskt arbete, 6. Stockholms universitet.

Magnusson, L. O. (2017). *Treåringar, kameror och förskola – en serie diffraktiva rörelser*. Doktorsavhandling. Göteborg: ArtMonitor, Göteborgs universitet.

Magnusson, M., & Pramling, N. (2016). Sign making, coordination of perspectives, and conceptual development. *European Early Childhood Education Research Journal 24(6)*, 841-856.

Munck, C. C. C. (2017). *Små børns fællesskabelse i en flertydig vuggestuepraksis*. Ph.d. afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.

Møller, S.J. (2015). Imagination, Playfulness, and Creativity in Children's Play with Different Toys. *American Journal of Play 7(3)*, 322-346.

Nilsen, M., Lundin, M., Wallerstedt, C., & Pramling, N. (2016). The tablet computer as a mediational means in a preschool art activity I: Garvis, S., & Lemon, N. (red.). *Understanding digital technologies and young children: An international perspective* (s. 139–154). London: Routledge.

Puskás, T., & Andersson, A. (2017). "Why Do We Celebrate …?" Filling Traditions with Meaning in an Ethnically Diverse Swedish Preschool. *International Journal of Early Childhood 49(1)*, 21-37.

Schmidt, L. S. K. (2017). *Pædagogers samfundsmæssige roller i forældresamarbejde*. Center for Pædagogik, Professionshøjskolen Absalon.

Shutts, K., Kenward, B., Falk, H., Ivegran, A., & Fawcett, C. (2017). Early preschool environments and gender: Effects of gender pedagogy in Sweden. *Journal of Experimental Child Psychology 162*, 1-17.

Skantz Åberg, E. (2017). 'Horrible or happy – we'll have a little grey now': aesthetic judgements in children's narration with an interactive whiteboard. *International Journal of Early Years Education 25(1)*, 72-88.

Simonsson, M. (2007). Barndom och kulturella artefakter: platsen som skapas runt bilderboken. I: Halldén, G. (red). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (s. 119-139). Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Svendsen S. (2014). "Improvisation – om pædagogens møde med barnet i æstetiske processer". *Nordisk barnehageforskning, 8(7)*, 1-14.

Sørensen, M. (2015). *Drama, æstetisk læring og udvikling af dramatisk legekompetence i børnehaven*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet, Institut for Uddannelse og Pædagogik.

Thoresen, E. (2017). *Kindergarten teachers as mediators in sociodramatic play interaction: a study of how kindergarten teachers function as mediators in sociodramatic play interaction with children aged four and five*. Doctoral theses. Norwegian University of Science and Technology (NTNU).

Zachrisen, B. (2017). Kultursensitiv omsorg i barnehagen. *Barn: Forskning om barn og barndom i Norden 2017(2-3)*, 105-119.

Änggård, E (2007). Förskolebarnens bildkulturer: om dialoger i barns bildskapande. I: Banér, A., Schousboe, I. & Lindgren, B. (red.): *Barns lek: makt och möjlighet* (s. 59-88). Stockholm: Centrum för Barnkulturforskning vid Stockholms Universitet.

Änggård, E. (2007). Platser för bildskapande: arenor för samspel och utforskande av gränser. I: Simonsson, M.; Markström, A.-M.; Änggård, E.; Halldén, G. (red.): *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (s. 140-163). Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Appendiks B – Metode

I det følgende beskrives det metodiske grundlag, som denne vidensopsamling bygger på. Der er udarbejdet flere databasesøgninger, hvor der er søgt efter skandinavisk og international litteratur. Formålet med søgningen var at identificere relevant forskning af god kvalitet om pædagogisk arbejde med indholdet i de seks læreplanstemaer i dagtilbud for børn i alderen 0-6 år. Der er udarbejdet seks vidensopsamlinger – én til hvert af de seks læreplanstemaer.

Afgrænsning og begrebsafklaring

Vidensopsamlingerne lægger sig op ad beskrivelserne af de seks læreplanstemaer i den styrkede pædagogiske læreplan (Børne- og Socialministeriet, 2018). I den styrkede pædagogiske læreplan står der om læreplanstemaerne, at dagtilbuddet skal have fokus på at se de seks læreplanstemaer i sammenhæng og samspil med hinanden for at sikre, at den pædagogiske praksis, set fra et børneperspektiv, ikke forekommer opsplittet i seks adskilte temaer. De seks læreplanstemaer har til hensigt at sikre en bred læringsforståelse og fokus på forskellige centrale elementer i børns læring og udvikling. Der er fastsat en indholdsbeskrivelse for hvert læreplanstema, som beskriver de overordnede elementer, som ligger i det enkelte læreplanstema. Disse seks indholdsbeskrivelser danner udgangspunkt for hver af de seks vidensopsamlinger.

Vidensopsamlingerne skal give et indblik i eksisterende viden om, hvordan pædagogisk personale og ledelse i dagtilbud for børn i alderen 0-6 år, gennem arbejde med ét eller flere af de seks læreplanstemaer, bidrager til at skabe pædagogiske læringsmiljøer af høj kvalitet, der gavner børnenes udvikling, trivsel, læring og dannelse. I arbejdet med at afgrænse feltet og udvikle søgetermer er der taget udgangspunkt i følgende undersøgelsesformål: at opnå viden om, hvordan børns trivsel, læring, udvikling og dannelse understøttes gennem pædagogisk arbejde med de seks læreplanstemaer.

Proces

Databasesøgningerne identificerede tilsammen muligt relevante referencer samlet for de seks læreplanstemaer. Disse referencer blev screenet efter kriterier, som står listet nedenfor i en første screeningsrunde på baggrund af titel og abstract. Derefter blev alle muligt relevante studier screenet for relevans på såkaldt fuldtekstniveau. I denne vidensopsamling om kultur, æstetik og fællesskab er i alt 35 studier inkluderet.

Søgeprocessen forløb i to parallelle spor – et fokuseret på international forskning og et på nordisk forskning. Søgeprocessen illustreres nedenfor. Først er der foretaget en afgræsning af temaet og inklusions-/eksklusionskriterier. Herefter er der i hhv. den internationale og nordiske søgeproces først identificeret søgetermer, og herefter er databaseøgningen foretaget. Denne søgning har resulteret i et samlet antal identificerede udgivelser. Udgivelserne er herefter screenet for relevans, og

en eventuel tilpasning af afgrænsning er foretaget. Til sidste er de inkluderede studiers resultater og konklusioner kondenseret og udgør vidensgrundlaget.

FIGUR B.1

Søgeproces

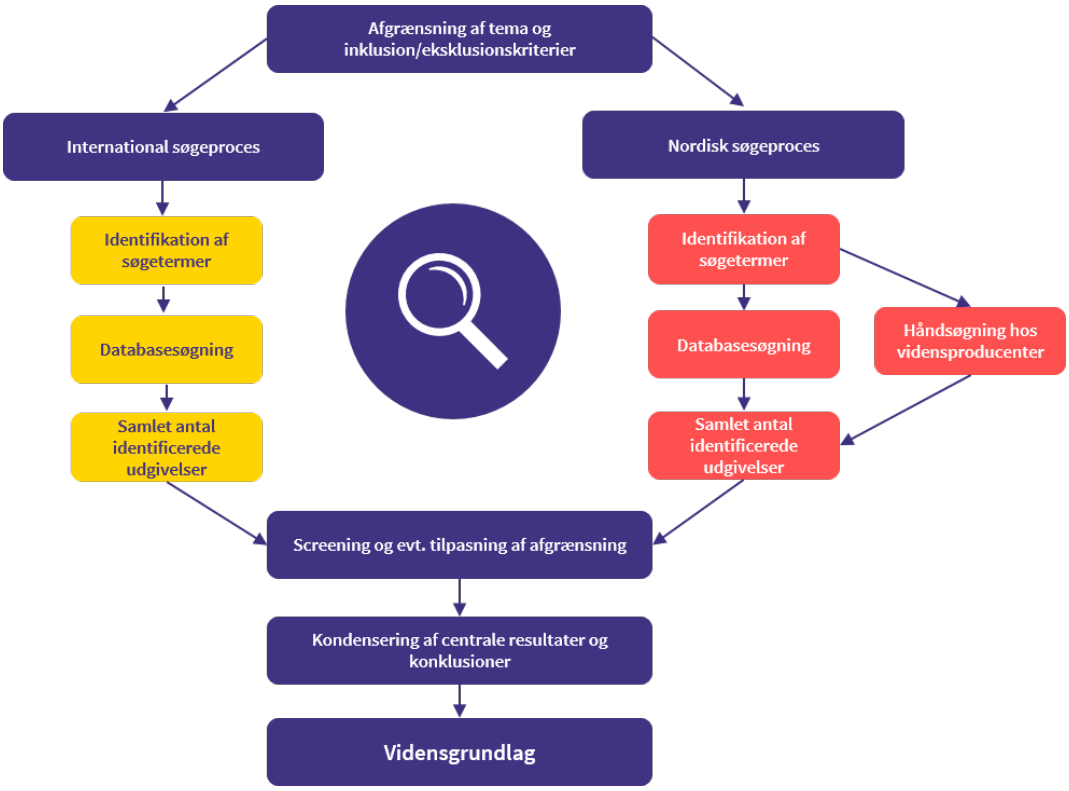

Internationale udgivelser

I det følgende beskrives søgestrategien i forhold til databasesøgninger, afgrænsninger samt screening og inklusionskriterier i den ikke-skandinaviske del af søgningen, her betegnet internationale udgivelser.

Databasesøgning

Der blev søgt efter relevante internationale udgivelser i de internationale databaser ERIC, PsycINFO og Web of Science, der er blandt de største og mest toneangivende databaser inden for uddannelsesvidenskab, samfundsvidenskab og psykologi. Databaserne har samtidig stærke og komplekse søge- og eksporteringsfunktioner, der gør det enkelt at målrette og dermed hurtigere afgrænse relevante udgivelser.

Databaser	
ERIC	Education Resources Information Center (ERIC) er verdens største database, der dækker international uddannelsesforskning. Databasen indeholder over 1,5 mio. referencer og er finansieret af the Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education.
PsycINFO	PsycINFO er en videnskabelig database inden for psykologi, som dækker over 4 mio. tidsskriftartikler, disputatser, bøger, udvalgte kapitler fra bøger samt udvalgte rapporter. Det er den største og bedst dækkende psykologiske bibliografi.
Web of Science	Web of Science er en artikeldatabase, der henviser til indholdet i ca. 12.000 tidsskrifter og 120.000 konferenceindlæg, som dækker naturvidenskaberne, de sociale videnskaber og de humanistiske videnskaber.

Afgrænsninger

Følgende afgrænsninger blev anvendt:

- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret på dansk, engelsk, norsk eller svensk.
- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret inden for de seneste ti år, dvs. i perioden efter 2006.
- Der blev søgt efter udgivelser, som omhandler udvalgte sammenlignelige dagtilbudssystemer.
- Der blev udelukkende søgt efter metalitteratur, dvs. udgivelser, der samler og syntetiserer en væsentlig mængde sekundær litteratur inden for et område, fx systematiske reviews, systematiske forskningskortlægninger, systematiske litteraturreviews/deskstudies, metaanalyser eller lignende.

Screening

Der blev opstillet to sæt inklusionskriterier. Ét, der konceptuelt afgrænsede genstandsfeltet, og ét kriterium, der blev fastsat til, at der alene blev inkluderet metaforskning såsom systematiske reviews, forskningskortlægninger og metaanalyser.

Screeningskriterier for inklusion og eksklusion
Al litteratur identificeret gennem søgningerne er screenet efter følgende kriterier:

Inklusion

- Inkluderet: Studiet undersøger, hvordan pædagogisk personale og ledelse understøtter børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem pædagogisk arbejde med ét eller flere af de seks læreplanstemaer.

Eksklusion

- Forkert scope: Studiet undersøger *ikke*, hvordan pædagogisk personale og ledelse understøtter børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem pædagogisk arbejde med ét eller flere af de seks læreplanstemaer.
- Forkert dokumenttype: Studiet redegør ikke for empirisk forskning. Følgende betragtes ikke som empirisk forskning: diskussionspapirer, kommentarer, anmeldelser, policydokumenter, lærebøger, biografier, rent teoretiske udgivelser eller konferencepapirer. Specialer, masteropgaver mv. ekskluderes.
- Forkert type studie: Studiet er ikke metalitteratur, dvs. udgivelser, der samler og syntetiserer en væsentlig mængde sekundær litteratur inden for et område, fx systematiske reviews, systematiske forskningskortlægninger, systematiske litteraturreviews/deskstudies, metaanalyser eller lignende.
- Forkert udgivelsestidspunkt: Studiet er ikke publiceret i perioden fra januar 2007 til april 2018.
- Forkert land: Studiet indeholder ikke data fra de nordiske lande, Holland, Australien, Canada, New Zealand, Storbritannien eller USA. Dvs. at studiet ekskluderes, hvis empirien ikke er indsamlet i ét af disse lande. Forkert uddannelsesområde/institution: Studiet undersøger ikke aktiviteter, der finder sted i relation til dagtilbudsområdet.
- Forkert sprog: Studiet er ikke publiceret på dansk, norsk, svensk eller engelsk.

Skandinaviske udgivelser

I det følgende beskrives søgestrategien i forhold til søgninger, afgrænsninger samt screening og inklusionskriterier i den skandinaviske del af søgningen.

Databasesøgning

De skandinaviske databasesøgninger er afgrænset til den kvalitetsvurderede skandinaviske forskning, som findes i databasen NB-ECEC. Det blev vurderet, at en søgning i NB-ECEC var tilstrækkelig, da den dækker kvalitetsvurderet skandinavisk dagtilbudsforskning fra 2006 og frem.

Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC)

Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC) samler ny, kvalitetsvurderet skandinavisk forskning om 0-6-årige børn i dagtilbud. Databasen bliver opdateret hvert år og er nu opdateret med alle studier fra perioden 2006 til 2016. Populære fremstillinger, lærebøger, videnskabelige metodediskussioner osv. inkluderes ikke. Mængden af tidsskrifter og databaser suppleres op, efterhånden som der kommer nye til, sådan at screeningerne principielt rummer alle udgivelser af skandinavisk dagtilbudsforskning i hvert kortlagt år.

Studierne i databasen udvælges ud fra screeninger af centrale skandinaviske og internationale forskningsdata-baser og håndsøgninger efter centrale skandinaviske og internationale tidsskrifter på dagtilbudsområdet. Der søges i følgende forskningsdatabaser:

Danmark	Forskningsdatabasen bibliotek.dk
Norge	Oria NORA
Sverige	SwePub DiVA

Afgrænsninger

- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret på dansk, engelsk, norsk eller svensk.
- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret fra 1. januar 2007 og frem.

Screening og inklusionskriterier

Inklusionskriterierne var identiske med kriterierne i den internationale del, bortset fra at primærstudier blev inkluderet i den skandinaviske del af søgningen. Eksklusionskriteriet ”forkert type studie” for den skandinaviske del af søgningen ser derfor ud som følger:

Forkert type studie: Studiet er ikke et primærstudie eller metalitteratur, dvs. udgivelser, der samler og syntetiserer en væsentlig mængde sekundær litteratur inden for et område, fx systematiske reviews, systematiske forskningskortlægninger, systematiske litteraturreviews/deskstudier, meta-analyser eller lignende.

Vidensopsamling om læreplanstemaet kultur, æstetik og fællesskab

© 2020 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

Foto: Kamilla Bryndum

ISBN (www) 978-87-7182-373-8

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk